

EKOSOLIDARNA POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO GRADA KLANJCA

Program za pravedan, zdrav i ekološki prihvatljiv prehrambeni sustav

KLANJEC, STUDENI 2023.

IMPRESUM,

NARUČITELJ: Grad Klanjec

Povjerenstvo za izradu Programa:

1. Milan Husnjak, koordinator
2. Igor Jambrešić
3. Damir Poslek
4. Irena Milčić
5. Viktorija Harapin
6. Filip Sever

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Ključni ciljevi provedbe Programa „Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo – Klanjec“	1
1.2. Mjere provedbe za postizanje ciljeva.....	2
2. PROCES IZRADE PROGRAMA „EKOSOLIDARNA POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO KLANJEC“	3
2.1. Grad Klanjec – osnovni podaci.....	4
3. ANALIZA STANJA POLJOPRIVREDE	5
3.1. Brojno stanje domaćih životinja na području Klanjca u prošlosti	5
3.2. Poljoprivredno zemljište, kućanstva, obiteljska poljoprivredna gospodarstva	5
3.3. Analiza poljoprivredne infrastrukture	6
3.4. Analiza socijalnih resursa.....	6
3.5. Urod povrća i voća po hektaru	6
3.6. Potrošnja povrća po stanovniku u Hrvatskoj	7
3.7. Potrošnja voća po stanovniku u Hrvatskoj	7
3.8. Udio troškova za hranu prosječne obitelji.....	8
3.9. Rizici globalne trgovine hranom	8
3.9.1. Zaplijenjeno 2 040 000 kg ilegalnih pesticida - pesticid klorpirifos	8
3.9.2. Trovanja gaziranim pićima - studeni 2023. godine.....	9
4. ANALIZA STANJA ŠUMARSTVA NA PODRUČJU GRADA KLANJCA	10
4.1. Šume u globalnom kontekstu	10
4.2. Šume na području grada Klanjca.....	10
4.3. Šumovlasnici i ciljevi šumarstva na području grada Klanjca	11
4.4. Struktura privatnih šumovlasnika	11
4.5. Ciljevi i preferencije privatnih šumovlasnika za gopodarenje šumama	12
4.6. Gopodarenje državnim šumama na području grada Klanjca	12
5. ORGANIZIRANOST POLJOPRIVREDNIKA I ŠUMOPOSJEDNIKA U HRVATSKOJ I U GRADU KLANJCU	14
6. OSNOVNI PODACI O POLJOPRIVREDI KRAPINSKO-ZAGORSKE ŽUPANIJE	15
7. SUFINANCIRANJE DOSADAŠNJEG RAZVOJA POLJOPRIVREDE	16
8. MLADI POLJOPRIVREDNICI – GENERACIJSKA OBNOVA POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTVA	17
8.1. Stanje u Hrvatskoj i Klanjcu	17
8.2. EU Izvješće Generacijska obnova poljoprivrednih gospodarstava, 3.10. 2023.....	17
9. KLIMATSKE PROMJENE I BUDUĆNOST PROIZVODNJE HRANE	19
10. ANALIZA STRATEŠKIH DOKUMENATA RAZVOJA POLJOPRIVREDE I ŠUMARSTVA	20
10.1. Plan razvoja Krapinsko-zagorske županije za razdoblje od 2021. do 2027	20
10.2. Master plan gospodarskog razvoja KZŽ DO 2027	21

10.3.Lokalna razvojna strategija LAG-a Zagorje-Sutla za razdoblje 2023.-2027.....	22
10.4.Strateški plan Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023. – 2027.	24
10.5.Solidarna poljoprivreda	28
10.6.Kratki lanci opskrbe	29
10.7.Ekološka poljoprivreda	31
10.8.Prerada primarnih popljoprivrednih na gospodarstvu.....	32
10.9.Razvoj lokalne prekogranične suradnje Hrvatske i Slovenije.....	32
10.10.Lokalna sinergija razvoja poljoprivrede i turizma	33
10.11.Promotivna kampanja kampanja Programa Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo Klanjec	34
10.12.Dinamika provedbe programskih aktivnosti.....	34
10.13.Financiranja Programa Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo Klanjec	35
11.MONITORING I EVALUACIJA	36
12.SAŽETAK.....	37
13.PRILOZI.....	38
14.LITERATURA	45

1. UVOD

Gradsko vijeće grada Klanjca je na svojoj 6. sjednici, održanoj 28.06.2022. godine usvojilo sljedeći zaključak: „Polazeći od lošeg materijalnog položaja naših građana koji se bave poljoprivredom, bilo kao osnovnom ili kao dopunskom djelatnošću, koje je posebno intenzivirano posljednjom prirodnom katastrofom, Gradsko vijeće grada Klanjca zadužuje gradonačelnika da osnuje Povjerenstvo za poljoprivrednu. Zadaća povjerenstva bi bila da sačini analizu stanja poljoprivrede na području Grada Klanjca i predloži mјere koje bi pridonijele razvoju i poboljšanju stanja u poljoprivredi na našem području“.

Početkom siječnja 2023. godine osnovano je povjerenstvo, koje je pripremilo ovaj program „PROGRAM EKOSOLIDARNA POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO GRADA KLANJCA“.

Program sadrži analizu poljoprivrednih resursa, infrastrukture, socijalnih resursa, strateških dokumenata razvoja poljoprivrede i šumarstva od lokalne do nacionalne razine te organiziranosti klanječkih poljoprivrednika i šumoposjednika. Temeljem analize resursa definirani su ključni razvojni ciljevi na području grada Klanjca te su za realizaciju ciljeva definirane mјere i aktivnosti - provedbeni projekti, monitoring provedbe i indikatori rezultata financiranja. Nadalje, u ovom Programu su definirani nositelji, rokovi i potencijali.

Ključne riječi: učinkovito korištenje poljoprivrednog zemljišta i šuma, solidarna poljoprivreda, ekološka poljoprivreda, direktna prodaja/lanci opskrbe, poljoprivredna udruga, poljoprivredna zadruga, održiva poljoprivreda, mladi poljoprivrednici, žene poljoprivrednice, prerada primarnih poljoprivrednih proizvoda.

- 1.1. Ključni ciljevi provedbe Programa „Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo – Klanjec“
  - Učinkovito i održivo korištenje poljoprivrednih i šumskih resursa na području grada Klanjca
  - Funkcionalno lokalno povezivanje proizvođača i kupaca hrane i drva za ogrijev na području grada Klanjca
  - Podrška bržem razvoju ekološke poljoprivrede i održivom gospodarenju šumama
  - Podrška preradi primarnih poljoprivrednih proizvoda s fokusom na povrće i voće
  - Primjena modela ekosolidarne poljoprivrede i šumarstva
  - Snažna podrška mladima i ženama za proizvodnju hrane i drva za ogrijev
  - Smanjenje rizika daljnog gašenja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava
  - Podrška funkcionalnom interesnom i poslovnom organiziranju poljoprivrednika i privatnih šumoposjednika na području grada Klanjca
  - Intenziviranje primjene znanja -AKIS, inovacija, novih tehnologija - DIGITALIZACIJA
  - Postizanje više razine sinergije razvoja turizma, poljoprivrede i šumarstva
  - Povećanje dohotka poljoprivrednika (ključni razlog niskog interesa mladih da se bave poljoprivredom je nizak dohotak)
  - Poboljšanje organiziranosti poljoprivrednika (udruge, zadruge, solidarna poljoprivreda)
  - Osnivanje udruge poljoprivrednika i šumoposjednika grada Klanjca
  - Osnivanje zadruge

1.2. Mjere provedbe za postizanje ciljeva

1. Pisanje programa i usvajanje na Gradskom Vijeću Klanjca
2. Anketiranje poljoprivrednika *online* i uživo
3. Organizacija javne tribine/prezentacija prijedloga programa
4. Osnivanje udruge
5. Popularizacija koncepta solidarne poljoprivrede
6. Djelovanje udruge (priprema osnivanje zadruge, organizacija i edukacija, organizacija studijskih posjeta, motiviranje za prodaju kroz spajalicu - trenutno je na spajalici 8 Klanječkih OPG-ova (<https://www.spajalica.info/#>)
7. Osnivanje zadruge

2. PROCES IZRADE PROGRAMA „EKOSOLIDARNA POLJOPRIVREDA / ŠUMARSTVO KLANJEC“

28. 6. 2022.

Gradsko vijeće Grada Klanjca je na svojoj 6. Sjednici održanoj 28. 06. 2022. godine usvojilo je Odluku da gradonačelnik osnuje Povjerenstvo za poljoprivredu. Zadaća ovog povjerenstva će biti da napiše analizu stanja poljoprivrede na području Grada Klanjca i predloži mјere koje će pridonjeti razvoju i poboljšanju stanja poljoprivrede na području grada Klanjca

12. mjesec 2023.

Gradonačelnik Grada Klanjca osnovao je Povjerenstvo za poljoprivredu u sastavu: Milan Husnjak, Irena Tijardović, Viktorija Harapin, Igor Jambrešić, Filip Sever i Damir Poslek.

24. 03. 2023.

Prvo javno predstavljanje RAZVOJNOG PROGRAMA „SOLIDARNA POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO –KLANJEC“ održano je 24. 03. 2023. u Klanjcu. Predstavljanju je prisustvovalo oko 50 sudionika, najviše poljoprivrednika, zatim potrošača te drugih zainteresiranih.

Program javnog predstavljanja je bio:

- Otvaranje i pozdrav, Zlatko Brlek, gradonačelnik Grada Klanjec
- Predstavljanje Programa „Solidarna poljoprivreda i šumarstvo - Klanjec“ članovi Povjerenstva za izradu Programa
- 10 ključnih poruka iz knjige „Antropologija solidarnosti u Hrvatskoj: Poljoprivreda potpomognuta zajednicom“, dr. sc. Olga Orlić, autorica knjige iz Inistituta za antropologiju, Zagreb
- Prerada povrća, Dragica Tresk-Penezić, dipl. ing. agr., Ministarstvo poljoprivrede
- Master plan gospodarskog razvoja Krapinsko-zagorske županije do 2027. godine – fokus poljoprivreda i šumarstvo, Sanja Mihovilić, dipl. ing. agr. Pročelnica Upravnog odjela za gospodarstvo i poljoprivredu KZŽ-
- Nacrt Lokalne razvojne strategije LAG-a Zagorje-Sutla za razdoblje 2023. – 2027.- fokus poljoprivreda i šumarstvo, Hrvoje Novak, LAG Zagorje-Sutla
- Rasprava
- Organizatori i Moderatori su bili članovi Povjerenstva za izradu programa: Milan Husnjak, Irena Tijardović, Viktorija Harapin, Igor Jambrešić, Filip Sever, i Damir Poslek

Siječanj - studeni 2023.

Povjerenstvo je pisalo Program “Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo Klanjec.

Prosinac, 2023.

Program je predan Gradonačelniku Grada Klanjca.

2.1. Grad Klanjec – osnovni podaci

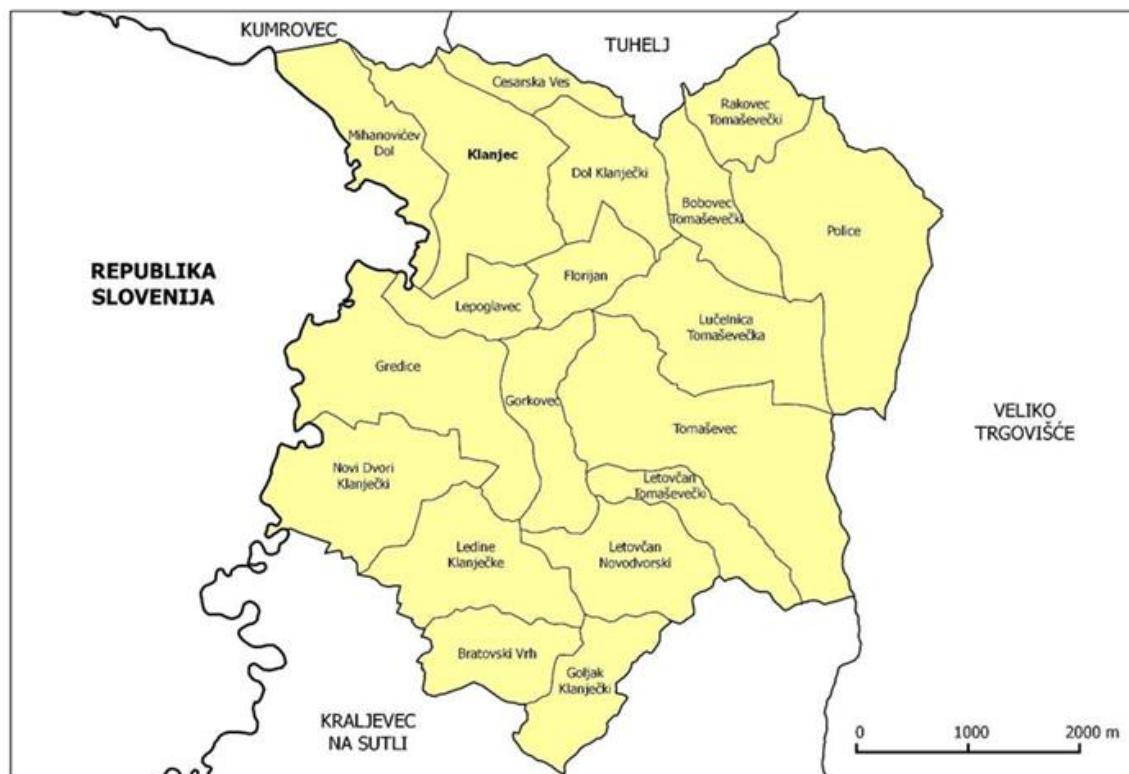
Površina: 25,52 km kvadratna, (2 552 hektara, 25 520 000 metara kvadratnih)

Broj stanovnika: 2548, (popis 2021.)

Broj domaćinstava: 971, (popis 2021.)

Broj naselja: 19

Slika 1. Položaj i teritorijalni ustroj

3. ANALIZA STANJA POLJOPRIVREDE

.1. Brojno stanje domaćih životinja na području Klanjca u prošlosti

U Monografiji Povijest veterinarstva -osnivanje veterinarskih stanica u Republici Hrvatskoj objavljeni su slijedeći podaci o broju domaćih životinja na području Klanjca. Dakako kod analize ovih podataka mora se uzeti u obzir brojne promjene teritorijalnog ustroja područja Klanjca u posljednjih 2 stoljeća. No bez obzira na to ovi podaci zorno pokazuju pridorne reurse za držanje na području Klanjca. 1857. godine, na području Klanjca bilo je : 7 pastuha, 387 kobila, 151 konj, 94 ždrebeta do 3 godine starosti, 4 mazge , 11 bikova, 3261 krava, 1028 volova, 1620 junadi do 3 godine starosti, 23 magaraca, 3 ovce, 4 koze i 4840 svinja.

U Klanjcu je 1880. Godine bilo: 7 bikova, 959 krava, 498 junadi, 188 tegleće marve i 1248 svinja. Na području području kotare Klanjec u 1911, g. bilo je: 891 konj, 11262 goveda, 15838 svinja i 8 ovaca. 1949. godine na području sreza Klanjec bilo je: 1189 konja, 20 mazgi, jedan magarac, 11699 goveda, 12 ovaca, 15 koza, 8441 svinja, 819 kunića i 76150 peradi i 634 košnice pčela.

Na području Veterinarske stanice Klanjec 1963. God. bilo je: 3980 goveda, 442 konja, 1293 svinje, i 11600 komada peradi. 1971. god, na području općine Klanjec bilo je: 369 konja, 3966 goveda, 3528 svinja i 42828 kom. peradi

Izvor_ Povijest veterinarstva-osnivanje veterinarskih stanica u Republici Hrvatskoj Petar Džaja, zagreb, rujan 2023.

.2. Poljoprivredno zemljište, kućanstva, obiteljska poljoprivredna gospodarstva

U Strategiji razvoja grada Klanjca 2014 – 2020, u poglavju 3.7.4 Poljoprivreda, na stranici 46, od ukupno 113 stranica navode se slijedeći podaci:

“Na temelju podataka Državnog zavoda za statistiku na području grada Klanjca ukupno je iskorišteno 61,34% raspoloživog poljoprivrednog zemljišta (tj. od ukupno 856,95 ha raspoloživog poljoprivrednog zemljišta iskorišteno je tek 525,66 ha). Također je evidentirano 659 poljoprivrednih kućanstava te 171 obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo u 2012. godini

Poljoprivredna proizvodnja većih razmjera nije prisutna radi geografskih i zemljiskokatastarskih razloga. Upravo radi zemljiskokatastarskih razloga, zemljische površine su usitnjene i prvenstveno se koriste radi samoopskrbe obiteljskih gospodarstava poljoprivrednim proizvodima. Prosječna veličina poljoprivrednog zemljišta po kućanstvu iznosi 0,8 ha što je znatno ispod županijskog (1,1 ha), državnog i europskog prosjeka. Konfiguracija i sastav tla su takvi da ne pogoduju proizvodnji žitarica i povrća, a s druge strane pogodni su za voćarstvo i vinogradarstvo. Stoga je zanimljivo da oranice i vrtovi zauzimaju najveći udio iskorištenog poljoprivrednog zemljišta (čak 51,27%), dok voćnjaci i vinogradi zauzimaju svega 16,70% iskorištenog poljoprivrednog zemljišta. Od zasijanih poljoprivrednih kultura najzastupljenije su žitarice (88,15%) pri čemu se posebno ističe kukuruz.

Aktualne podatke o broju poljoprivrednih gospodarstava i njihovo strukturi prema ekonomskoj veličini vidi u Lokalnoj razvojnoj strategiji 2023-2024 koju je izradio LAG Zagorje-

Sutla. Iz istog su dokumenta citirani podaci o strukturi poljoprivrednog zemljišta po kulturama, te broj stole na području grada Klanjca

Iz podatka u Strategiji razvoja grada Klanjca 2014-2020 o 659 poljoprivrednih kućanstava i 171 obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, te podatka o u Lokalnoj razvojnoj strategiji, LAG Zagorje-Sutla za razdoblje 2023 -2027 o 259 poljoprivrednih gospodarstava na području grada Klanjca, može se vidjeti zabrinjavajuće smanjenje broja poljoprivrednih gospodarstava na području grada Klanjca u periodu od 10 godina, od 2012 do 2022.

Procjena je autora da se samoopskrbnom poljoprivredom koristi od 80% od 900 kućanstava grada Klanjca (oko 700)

.3. Analiza poljoprivredne infrastrukture

Podaci o poljoprivrednoj infrastrukturni, pod kojom se u ovom programu podrazumijevaju gospodarski objekti u stočarskoj i biljnoj proizvodnji kao npr. štale skladišta, hladnjače i sl. nisu nađeni jer vjerojatno niti ne postoje. No sa velikom sigurnošću se može tvrditi da određeni tip mehanizacije kao npr. traktori postoje u mnogo većem broje nego što to poljoprivredne površine i radovi zahtjevaju. Opće je poznato da značajni objekti za skladištenje i čuvanje na području Klanjca ne postoje, a s druge strane broj traktora premašuje potrebe pa se može tvrditi da infrastruktura nije odgovarajuća i racionalna te poskupljuje proizvodnju s jedne strane a s druge strane ne omoguća bolju produktivnost kroz investiranje u moderniju mehanizaciju i infrastrukturu. Smanjenje troškova mehanizacije i infrastrukture više je desetljeća poznato u mnogim EU članicama po principu strojnih prstenova.

Što se tiče privatne poljoprivredne infrastrukture, ona se većinom odnosi na neka osnovna dobra koja su potrebna u poljoprivrednoj proizvodnji (objekti za životinje, mehanizacija, itd.). Većina privatne infrastrukture koju posjeduju poljoprivredna gospodarstva je prilično zastarjela i u lošem stanju, što se može zaključiti iz toga da se velik broj ispitanih poljoprivrednika izjasnio da planiraju uložiti u nabavku nove poljoprivredne infrastrukture.

.4. Analiza socijalnih resursa

Poljoprivredna djelatnost je posao kojim se oduvijek bavi većina stanovnika grada Klanjca. Kroz to je akumulirano ogromno iskustvo u poljoprivrednoj proizvodnji, koje je neophodno i korisno preneti na mlađe generacije. Iako poljoprivreda zbog niskih prihoda nije popularna djelatnost postoje skupine stanovništva koje mogu višak svog slobodnog vremena iskoristiti ili za samostalni rad u poljoprivredi ili kroz servis za pomoći na gospodarstvu. Ovdje mislimo na veliku populaciju umirovljenika koji su u srednjim godinama (oko 50 godina), na populaciju nezaposlenih i djelomično zaposlenih građana, studenti i đaci s područja grada Klanjca, a i okolnih lokalnih jedinica bi uz popularizaciju poljoprivrede kao temeljne ljudske djelatnosti i kao izraz društvene i međugeneracijske solidarnosti mogli biti zainteresirani za povremenji rad u poljoprivredi. Značajni resursi su stručne osobe, studenti, đaci.

.5. Urod povrća i voća po hektaru

Prosječni urod paprike po hektaru je u Hrvatskoj oko 7 tona, a u EU je prosjek 18 tona. U svijetu se češnjak proizvodi na nešto više od 1075 tisuća hektara. Prosječni prinos je oko 11 t/ha. U Europi najviše češnjaka proizvodi Španjolska sa površinom od 32.000 ha i prosječnim prinosom od 7 t/ha, dok se u Hrvatskoj češnjak uzgaja na 3.000 ha (uključujući i vrtove), dok su veliki proizvođači zauzeli svega 75 ha i svake godine ostvare prosječan prinos od 3 - 5 t/ha. Prosječna potrošnja po stanovniku u Hrvatskoj je oko 2 kg češnjaka na godinu. Znači uz prinos od 7 tona na hektar bilo bi dovoljno posaditi 1 hektar površine za zadovoljenje godišnje

potrebe bijelog luka svih stanovnika područja grada Klanjca. Cilj je također postepeno prijeći na ekološki način uzgoja bijelog luka. Taj plan prijelaza na ekološku proizvodnju Grad klanjeć će sufinancirati dodatnim mjerama.

.6. Potrošnja povrća po stanovniku u Hrvatskoj

Potrošnja krumpira po stanovniku je oko 40 kg godišnje. Znači stanovnici područja grada Klanjca trebaju godišnje oko 100 tona krupira. Uz prosječni prinos od 15 tona to može biti proizvedeno na 7 hektara oranica.

Posljednjih godina Hrvatska bilježi kontinuirani rast potrošnje povrća. Ukupna prosječna potrošnja povrća iznosila je 132 kilograma po stanovniku, pri čemu je najveća potrošnja zabilježena 2016. godine, kada je bila 139 kg po stanovniku. U strukturi potrošnje najviše se konzumiraju rajčice - 20 kilograma po stanovniku, luk i češnjak - 11,2 kilograma po stanovniku, kupus - 8,7 kilograma te mrkva - 7,4 kilograma, Klanjec ima cca 2500 stanovnika, znači godišnje treba oko 330 tona povrća. (2500x132).

Prosječna potrošnja povrća po stanovniku godišnje u Hrvatskoj je 130 kg, najviše krumpira-40 kg, rajčice -20 kg, luka-11kg, kupus 9 kg, mrkve 7 kg. 2548 stanovnika na području grada Klanjca treba 325 tona povrća, 100 tona krumpira, 50 tona rajčice, 27 tona luka, 22 tona kupusa, 17 tona mrkve. Podaci za 2020. godinu, tako, otkrivaju kako domaća mrkva zadovoljava tek 35 posto potreba tržišta, a rajčica (svježa i prerađena) oko 45 posto. Prerađene rajčice koja se prodaje u industrijskim proizvodima imamo tek 14 posto, sve drugo uvozimo, a svježom rajčicom zadovoljavamo 84 posto tržišta.

Salate proizvedemo 58,5 posto od ukupne godišnje potrošnje, luka i češnjaka 61 posto, krumpira 72 posto, a jabuka 79,5 posto, otkrivaju podaci Agronomskog fakulteta. Ukupno, naša godišnja proizvodnja svih vrsta povrća zadovoljava tek 63 posto potrošnje.

Na primjer, potrošnja jabuka na lokalnom tržištu je velika šansa za proizvođače i potrošače. Svježe, i to sezonsko voće, uz povrće je najzdraviji izbor u današnjoj prehrani, u kojoj prevladava procesuirana hrana ili ona koja dolazi s drugih krajeva svijeta.

.7. Potrošnja voća po stanovniku u Hrvatskoj

S 14 kilograma godišnje potrošnje jabuka po stanovniku Hrvati su u prosjeku EU, ali gotovo upola manje od Slovenaca. Proizvedemo 6,5 kg jabuka po stanovniku, a pojedemo 13

Za usporedbu, Austrijanci jedu godišnje 123,9 kg povrća i 74,3 kg voća. Od povrća najviše jedu paradajz – 35 kg, zatim 10,5 kg luka, te 9,8 kg mrkve. Od voća najviša konzumacija po stanovniku godišnje je jabuka. Već godinama prisutan je stalni trend povećanja konzumiranja povrća i voća. Razlog ovog povećanja je svijest da konzumacija povrća i voća ima povoljan utjecaj na zdravlje, te svijest čuvanju okoliša.. Također je dobra dostupnost voća i povrća u vidu lokalne proizvodnje važan faktor stalnog povećanja konzumacije ovih zdravih namirnica. Austrija svoje potrebe za mrkvom zadovoljava 100 %, a za lukom čak 129%. Na primjer razne vrste zelja proizvode na 778 hektara i imaju ukupni prinos 22310 tona, to jest 28, 67 tona po hektaru. Kvaliteta i regionalno porijeklo povrća i voća garantira se nacionalnim certifikatom „AMA GENUS REGION“. Čak 4000 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Austriji koristi ovaj certifikat kod direktnе prodaje povrća i voća. Izvor: Kaertner Bauer, godina 180, br. 40, 6. 10. 2023.

.8. Udio troškova za hranu prosječne obitelji

Prosječni stanovnik Hrvatske godišnje (2021. godine) potroši 8280 eura. Od toga za hranu troši 26 % odnosno 2152 eura od svojih ukupnih godišnjih prihoda. 2548 stanovnika Klanjca na hranu godišnje potroši oko 5 400 000 eura.

S obzirom na inflacijsko poskupljenje hrane u posljednje 2 godine od gotovo 40 % procjena je da polovica od cca 750 klanječkih umirovljenika samo na skromnu prehranu troši i više od 50 % svoje penzije.

.9. Rizici globalne trgovine hranom

Jesensko voće visoko je kontaminirano kategorijom najopasnijih pesticida, pokazuju najnoviji podaci koje je od europskih vlada dobila organizacija PAN Europe (Pesticide Action Network), prenosi njihova članica hrvatska udruga Zemljane staze. Visok postotak voća – europske kruške (49%), stolno grožđe (44%), jabuke (34%), šljive (29%) i maline (25%) – prodan je s ostacima pesticida koji se povezuju s povećanim rizikom od raka, urođenih deformiteta, bolesti srca i drugih ozbiljnih stanja, pokazuju najnoviji podaci [1]. Većina je prijetnja čak i pri vrlo malim dozama, javljaju Zemljane staze.

Voće iz nekih zemalja više je kontaminirano od drugih. Gotovo tri četvrtine (71%) nizozemskih jabuka bilo je kontaminirano, u usporedbi s polovicom onih iz Grčke (54%) i Portugala (50%). Udio kontaminiranih belgijskih, nizozemskih i portugalskih krušaka bio je i viši (71%, 70% odnosno 68%), kao i kod gotovo polovice mađarskih i grčkih šljiva. Daleko najzagagađenije bile su norveške maline (61%), dok je u slučaju grožđa najkontaminiranije bilo grčko i talijansko grožđe (56% odnosno 47%).

Problem se pogoršava. Pesticide Action Network (PAN) Europe analizirala je 44 137 uzoraka svježeg voća koje su testirale vlade od 2011. do 2020. godine. Otkriveno je da se kontaminacija jabuka, krušaka i šljiva gotovo udvostručila od 2011., rastući za 110%, 107% odnosno 81%. U 2020., trećina (33%) ukupnog uzorkovanog voća je bila kontaminirana, što je porast u odnosu na 2011. godinu, u kojoj je bilo kontaminirano 20%

[.9.1. Zaplijenjeno 2 040 000 kg ilegalnih pesticida - pesticid klorpirifos](#)

Pesticid klorpirifos je od 2020. godine zabranjen za uporabu na području EU zbog genotoksičnog potencijala i razvojne neurotoksičnosti kod sisavaca te za njega više nisu postavljene toksikološke referentne vrijednosti. U slučaju mandarina moramo uzeti u obzir i da se kora proizvoda guli prije konzumacije, što dodatno smanjuje mogućnost izloženosti pesticidu. Stoga se radi o isključivo maksimalnoj razini zaštite zdravlja potrošača (poglavito male djece kao najosjetljivije kategorije) – kažu iz HAPIH-a te dodaju kako ove godine (osim vraćenih pošiljki kod kojih su procjenjivali rizik) i lani u nas nije bilo slučajeva u kojima je utvrđen klorpirifos u mandarinama. Ipak, prošle godine je bilo slučajeva u kojima su bili uključeni drugi agrumi (u šest navrata naranče, u dva limuni, u jednom grejp) te je u svakom od tih slučajeva s utvrđenim klorpirifosom postupak bio isti.

Klorpirifos-etil od lani je zabranjen i u Srbiji (osim za šećernu repu), dok ga EU, pa i Hrvatska brane od 2020. No javna je tajna kako zabranjene pesticide neki hrvatski poljoprivrednici švercaju iz BiH, donedavno i iz Srbije – tvrdeći kako zamjenske "juhice" ne djeluju pa je prema dostupnim podacima, samo u prvih sedam mjeseci lanske godine u nas zaplijenjeno 4420 l i 157 kg ilegalnih i/ili krivotvorenih sredstava za zaštitu bilja. Hrvatska, naravno, u tome nije usamljena. Zbog sve zelenijih ciljeva i strategije "Od polja do stola" u EU je sve duža lista

zabranjenih sredstava u poljoprivredi te sve izraženiji unosan šverc i njihova nezakonita primjena.

Nedavno je tako objavljeno kako je u globalnoj akciji Europola Srebrna sjekira VIII., usmjerenoj na lažne i ilegalne pesticide, samo u prva četiri mjeseca ove 2023. godine zaplijenjeno 2040 tona ilegalnih pesticida, što je najveća zapljena do sada.

.9.2. Trovanja gaziranim pićima - studeni 2023. godine

Hrvatsku trese skandal sa sumnjivim gaziranim pićima. U KBC Rijeka zaprimljen je pacijent s ozljedama jednjaka nakon konzumacije. Dva su se prijavila danas u KBC Zagreb. Iako informacije kolaju još od ponedjeljka poslijepodne, tek danas ujutro stižu prve službene

Društvene mreže u ponedjeljak poslijepodne preplavila su upozorenja građanima da ne piju određene sokove i mineralne vode zbog navodnih trovanja. U porukama je stajalo kako je više ljudi hospitalizirano zbog toga što su se otrovali pićima. Ministar zdravstva Vili Beroš potvrdio je da su u zagrebačkom KBC-u primjene dvije osobe, stare 29 i 38 godina, zbog sumnje na slučaj trovanja uslijed konzumacija bezalkoholnih gaziranih pića, od kojih je jedna imala lakša oštećenja te je otpuštena na kućno liječenje. Kasnije je zabilježen još jedan slučaj

Slika 2. Klanjec

Izvor: Kulturni centar Klanjec

4. ANALIZA STANJA ŠUMARSTVA NA PODRUČJU GRADA KLANJCA

.10. Šume u globalnom kontekstu

Za ublažavanje klimatskih promjena šume imaju ključnu ulogu jer apsorbiraju ugljični dioksid. Zato šume čine „zelena pluća“ našeg planeta. Ova činjenica motivira mnoge europske države da investiraju velika finansijska sredstva u očuvanje svjetskih šuma. Portugal, na primjer investira 220 milijuna US dolara u zaštitu prašume u Gvajani. Švicarska ima slične ugovre sa Peruom i Ganom. Saudijska Arabija sa mnogim afričkim državama. Izvor: *Tages Anzeiger*, 7. 11. 2023., članak „Zarađivanje novaca sa zaštitom klime“ (*Tages Anzeiger* su švicarske dnevne novine)

Imajući u vidu ovu globalnu situaciju, neophodno je na lokalnoj razini značajno unaprijediti održivo gospodarenje šumama !

.11. Šume na području grada Klanjca

Područje grada Klanjca obuhvaćeno je Osnovom za gospodarenje gospodarskom jedinicom "Pregrada-Klanjec" sveukupno sa 14,88 ha državnih šuma kojima gospodare Hrvatske šume d.o.o. (Šumarija Krapina).

Privatne šume Grada Klanjca obuhvaćene su gospodarskom jedinicom "Klanjec-Radakovo" koja je dobila ime po gradu Klanjcu koji se nalazi na sjevernom djelu i mjestu Radakovo koje se nalazi na južnom djelu ove gospodarske jedinice. Ovom gospodarskom jedinicom gospodari se prema Programu za gospodarenje šumama šumoposjednika.

Privatne šume na području grada Klanjca zauzimaju 740,63 ha od čega se 85,58 ha svrstava u kategoriju zaštite prirode, značajni krajobraz.

Značajni krajobraz je prirodni ili kultivirani predjel velike krajobrazne vrijednosti i bioraznolikosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje. U značajnom krajobrazu dopušteni su zahvati i djelatnosti koje ne narušavaju obilježje zbog kojih je proglašen. Dakle, dozvoljeno je gospodariti šumom i vršiti potrebne radove u njoj prema smjernicama koje su propisane u Programu za gospodarenje.

Šume ove gospodarske jedinice ne tvore suvisli kompleks, vrlo su rascjepkane i međusobno udaljene a neke katastarske čestice međusobno su dijelom povezane u manje grupe i tako rascjepkane po površini jedinice. Više od 90 % šumoposjednika ima posjede manje od 1 ha a oko 5 % šumoposjednika ima posjede veličine 1 -5 ha. Konfiguracija terena je većim dijelom brežuljkasto - brdovita, manje je dolinskog karatkera. Teren se odlikuje brojnim usponima, terasama i udolinama. Visinske razlike su dosta velike . Nadmorska visina se kreće od 140 do 471 m (Cesargrad). Inklinacije (nagibi) su pretežno osrednj kamenih litica. Zbog mjestimično vrlo strmog terena te šume štite tlo od erozije, pa u njima nisu propisani zahvati sječe kao ni uzgojni radovi, već su prepuštene prirodnom razvoju (zaštitne šume).

Šumske sastojine predstavljaju veliko bogatstvo biljnih vrsta. Rezultat je to razvitka vegetacije ovog prostora u prošlosti i to vrlo raznolikih sinekoloških (klima, nadmorska visina, izloženost, nagib, tipovi i dubina tala) pod kojima su se šumske zajednice razvile u današnjem obliku.

Na području gospodarske jedinice Klanjec - Radakovo dolaze dvije šumske zajednice: Ilirska šuma hrasta kitnjaka i običnog graba (Epimedio-Carpinetum betuli) i bukova šuma s lazarkinjom (Asperulo odoratae-Fagetum).

Od vrsta drveća najzastupljenija je obična bukva (50,78%), hrast kitnjak (18,59%), obični bagrem (10,82%).

Koliko je područje Grada Klanjca bogato šumama vidi se na slici dolje.

Slika 3.

Foto Kulturni centar Klanjec

.12. Šumovlasnici i ciljevi šumarstva na području grada Klanjca

Velika većina šumovlasnika svoju šumu koristi za osobne potrebe (90%). Uglavnom se to odnosi na drvo za ogrjev, proizvodnju trupaca za osobnu upotrebu, ind.drvo za prodaju, drvo za proizvodnju energije za prodaju, lov, očuvanje prirode, nedrvni šumski proizvodi i turizam.

Rezultati analizirane literature pokazuju da se privatni šumovlasnici u Hrvatskoj suočavaju s brojnim problemima koji su rezultat političkog zanemarivanja privatnog šumovlasništva kroz duže vremensko razdoblje. Malo i raspršeno vlasništvo, obično u vlasništvu nekoliko šumovlasnika čini poteškoće u gospodarenju šumama na ekonomski održivi način. Studije pokazuju da je većina šumovlasnika spremna udružiti se u udruge šumovlasnika, surađivati sa ostalim šumovlasnicima i proizvoditi drvo za energiju, ali uglavnom pod određenim uvjetima kao što su financijske podrške ili uz postojanje stabilnog tržišta za proizvodnju energije iz drva.

.13. Struktura privatnih šumovlasnika

Tijekom 2017. i 2018. godine provedeno je istraživanje na cjelovitom području Hrvatske u svrhu prikupljanja reprezentativnog uzorka kojim bi se omogućio prikaz profila privatnih šumovlasnika u Hrvatskoj odnosno njihove sociodemografske karakteristike te ciljevi i motivacije prema gospodarenju. Prema dobivenim rezultatima provedenih istraživanja šumovlasnici su uglavnom umirovljenici, muškarci, stariji od 50 godina sa završenom srednjom

strulnom spremom i niskim osobnim prihodima te žive u istom mjestu gdje se nalazi i šuma. Također, najveći broj šuma se nalazi u kategoriji do 1 ha. Privatne šume se u najvećoj mjeri stječu nasljeđivanjem te se njima gospodari samostalno. Šumovlasnici uglavnom poznaju granice svojih šuma koje su razdijeljene na tri ili više dijelova. Žive u malim sredinama blizu svojih šuma koje su u njihovom vlasništvu više od 10 godina.

.14. Ciljevi i preferencije privatnih šumovlasnika za gopodarenje šumama

Istražujući motivacije, preferencije i ciljeve privatnih šumovlasnika prema gopodarenju, šumovlasnici u Hrvatskoj u potpunosti prihvaćaju koncept održivog gospodarenja šumama. Za njih gospodariti šumom znači primjenjivati različita socijalna, ekomska i okolišna načela gospodarenja. Najvažnija načela odnose se na upravljanje kapitalom, osnovu za dobivanje subvencija, dobre poslovne prilike i mogućnost zarade te dobre prilike za dodatni izvor prihoda i povećanje kućnog budžeta. Nadalje, vlasništvo nad šumom, briga o granicama, donošenje odluka o gospodarenju šumskim sastojinama, upravljanje šumskim ekosustavom te oponašanje prirodnih procesa u šumi i osiguranje prirodne obnove su za šumovlasnike od iznimne važnosti. Ciljevi vlasništva, odnosno razlozi zbog kojih šumovlasnici imaju u svojem vlasništvu šumu najviše su orientirani prema obiteljskom nasljeđu i ekonomskim aktivnostima dok su u malo manjoj mjeri orientirani na rekreaciju i konzervaciju. Buduća očekivanja i aktivnosti koje šumovlasnici imaju i žele primjenivati u svojim šumama u najvećoj mjeri se odnose na intenzivno gospodarenje i održavanje šume dok su u malo manjoj mjeri usmjereni prema očuvanju i zaštiti. Istraživanje provedeno tijekom 2018. i 2019. godine jedno od prvih, na području Hrvatske, koje je omogućilo uvid u psihosociološku dimenziju šumovlasničkih stavova, ciljeva i ponašanja. Jedan od najvažnijih empirijskih dokaza ovog istraživanja svakako se može smatrati šumovlasničko poimanje gospodarenja šumama. Šumovlasnici povezuju gospodarenje šumama s multifunkcionalnošću koja se odnosi na održavanje šume, gospodarenje ekosustavom i ekomske aktivnosti. Za šumovlasnike je gospodarenje šumama upravljanje kapitalom i osnova za dobivanje subvencija što je iznimno važno zbog činjenice da je značajna vrijednost drvnog prirasta i općekorisnih (nedrvnih) šumskih proizvoda blokirana u neaktivnim, malim i rascjepkanim šumama. Aktiviranjem gospodarenja usmjerenog prema mogućnostima ostvarenja prihoda za šumovlasnike, posljedično će se ostvariti i značajne ekomske koristi svim ostalim dionicima. Uspostava i podržavanje ravnoteže između ekoloških i šumskouzgojnih potreba šuma, te interesa i zahtjeva šumovlasnika i zajednice temeljni su izazovi gospodarenja privatnim šumama. Prema tome, prilikom planiranja gospodarenja privatnim šumama u obzir se svakako trebaju uzeti obilježja i zahtjevi šumovlasnika.

.15. Gospodarenje državnim šumama na području grada Klanjca

Gospodarenje i korištenje šuma u vlasništvu Republike Hrvatske na području Grada Klanjca provodi se sukladno Osnovama i Programima za gospodarenje šumama, izrađenim po stručnim načelima i kriterijima šumarske struke. Te šume su u dobrom stanju i pod stalnim stručnim nadzorom. Što se tiče privatnih šuma, stanje im nije zadovoljavajuće, jer se njima ne gospodari na odgovarajući način. Prvenstveni cilj ovog Programa je potaknuti građane da većom iskoristivosti prirodnih dobara steknu energetsku sigurnost na način da se više proizvodi ogrjevnog drva. S obzirom na vrlo malu iskorištenost šume kao resursa na području Grada Klanjca slijedeći cilj ovog Programa je educirati šumoposjednike o mogućnostima i profitu koji im može pridonijeti vlastita šuma a time bi istovremeno doprinijeli šumi da se dalje što bolje razvija, odnosno da se s njom potrajno gospodari kako bi u njoj uživale i buduće generacije.

i kreću se od 10 - 40 stupnjeva, ali na području Cesargrada ima nagiba i preko 40 stupnjeva što sprječava redovno gospodarenje sa takvim sastojinama pa su svrstane u sastojine s ograničenim gospodarenjem i sastojine unutar zaštićenog krajobraza koje imaju prvenstveno zaštitnu funkciju. U ovoj kategoriji se nalaze prvenstveno zbog nemogućnosti pristupa, te vrlo strmog terena, plitkog i ispranog tla, kao i izraženih

5. ORGANIZIRANOST POLJOPRIVREDNIKA I ŠUMOPOSJEDNIKA U HRVATSKOJ I U GRADU KLANJCU

Krovna organizacija poljoprivrednika u Hrvatskoj je Hrvatska poljoprivredna komora -HPK. HPK je osnovana temeljem Zakona o Hrvatskoj poljoprivrednoj komori koji je usvojio Sabor RH (NN61/2018), upisom u Upisnik OPG-a, svaki poljoprivrednik ujedno je i obavezan član HPK. Vlada i Sabor RH osnovali su HPK s ciljem zastupanja interesa svih poljoprivrednika u RH u pregovorima sa Vladom, Ministarstvom poljoprivrede i svim drugim državnim tijelima. Kao krovno udruženje hrvatskih poljoprivrednika Na nacionalnom nivou, HPK djeluje kroz županijske komore i 18 sektorskih odbora.

Na području grada Klanjca djeluju 2 udruge vinara i jedna udruga pčelara. O njihovoј uključenosti u HPK ne postoje podaci

U svrhu poslovnog povezivanja u Hrvatskoj je dosad priznato 17 proizvođačkih organizacija iz osam sektora koje okupljaju samo oko 700 članova, od ukupno preko 170.000 poljoprivrednih gospodarstva u Hrvatskoj. Priznate proizvođačke organizacije djeluju u tek devet županija smještenih u kontinentalnoj Hrvatskoj.

Krovna organizacija privatnih šumoposjednika u Hrvatskoj je Hrvatski Savez Udruga Privatnih Šumoposjednika – HSUPŠ. HSUPŠ zastupa interes preko 600 000 privatnih šumoposjednika u Hrvatskoj. U privatnom je vasništvu oko 660 000 hektara šuma, što čini oko 24 % ukupnih šumske površine u Hrvatskoj.

U krapinsko-zagorskoj županiji postoji 2 udruge šumoposjednika. Udruga privatnih šumovlasnika "Jela" Jesenje i Udruga privatnih šumovlasnika "Hosta" Kraljevec na Sutli. Na području grada Klanjca ne postoji udruga šumoposjednika.

Vlasnici šuma mogu koristiti subvencije za svoje šume iz nacionalnih izvora financiranja te iz EU fondova, o čemu više informacija donosimo u članku:

Mnogo upita na naš info mail odnosi se na mogućnost učlanjenja u HSUPŠ. Podsećamo da je moguće članstvo i za fizičke i za pravne osobe ispunjavanjem odgovarajućih obrazaca:

Novim šumovlasnicima nameću se brojna pitanja o načinima gospodarenja privatnim šumama. Kako bismo im pomogli saželi smo neka od najčešćih pitanja i odgovorili na njih:

28. 8. 2023., Još tjedan dana otvoren je Javni poziv za podnošenje prijave za financiranje radova gospodarenja u šumama privatnih šumoposjednika za 2024. godinu iz sredstava naknade za korištenje općekorisnih funkcija šuma:

Do 29. prosinca otvoren je Javni poziv za podnošenje zahtjeva za financiranje radova održavanja šumske cesta u šumama malih šumoposjednika za 2024. iz sredstava naknade za korištenje općekorisnih funkcija šuma.

6. OSNOVNI PODACI O POLJOPRIVREDI KRAPINSKO-ZAGORSKE ŽUPANIJE

Tablica 2.1. Podaci o OPG-ima u Krapinsko-zagorskoj županiji

Vlasništvo OPG-a prema spolu	Brojčano stanje članova OPG-a		
Muškarci	5 662	Gospodarstva bez članova	3 809
Žene	2 604	1 član	2 647
<i>Ukupno</i>	8 226	2 člana	1 165
Ostali tipovi gospodarstava	3 člana		514
Obrti	85	4 člana	111
Trgovačka društva	59	5 članova	19
Zadruge	7	<i>Ukupan broj članova na svim gospodarstvima</i>	7 064
Ostalo	1		

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (2017.).⁵

7. SUFINANCIRANJE DOSADAŠNJEG RAZVOJA POLJOPRIVREDE

Iz Programa ruralnog razvoja RH u razdoblju 2014 – 2020 sifinancirana su 32 OPG-a. Ukupno im je odobreno 405 114 eura, a isplaćeno 280 114 eura. Iskorištenost odobrenih bespovratnih sredstava je 69 %.

U razdoblju od 2017. do 2022. godine značajan iznos bespovratnih financijskih potpora za razvoj poljoprivrede klanječki poljoprivrednici dobili su od Krapinsko zagorske županije. Sufinancirano je 21 obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo, (OPG), s ukupnim iznosom od 1 080 361 kn, (143 474 eura), Iznos sufinanciranja iznosio je po pojedinom OPG-u iznosio je od nekoliko tisuća do nekoliko stotina tisuća kuna.

Bespovratne financijske potpore KZZ je davala za 10-ak programa. Najčešće za povećanje poljoprivredne proizvodnje, uzgoj zagorskog purana, promociju, preradu i stavljanje na tržište poljoprivrednih proizvoda i druge programe razvoja poljoprivrede.

Grad Klanjec već godinama sufinancira bespovratnim sredstvima razvoj poljoprivrede. Najviše sufinanciranjem umjetnog osjemenjivanja krava i svinja te u vinoradarstvu.

LAG Zagorje-Sutla je kroz svoje natječaje također u proteklih nekoliko godina sufinancirao 4 OPG-a na području grada Klanjca.

Podatke o tome koliko su kreditnih i vlastitih sredstava klanječki poljoprivrednici investirali u razvoj svojih OPG-a, nismo našli.

8. MLADI POLJOPRIVREDNICI – GENERACIJSKA OBNOVA POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTVA

.16. Stanje u Hrvatskoj i Klanjcu

.17. EU Izvješće Generacijska obnova poljoprivrednih gospodarstava, 3.10. 2023.

U 2020. godini većina (57,6) voditelja svi poljoprivrednih gospodarstava u EU imala najmanje 55 godina, te da je približno samo 12 % voditelj poljoprivrednih gospodarstava bilo mlađe od 40 godina, pri čemu je gotovo polovina njih imala između 35 i 39 godina. U mnogim državama članicama relativno velik udio poljoprivrednika ima 65 ili više godina, pri čemu u prosjeku na tri upravitelja poljoprivrednih gospodarstava starijih od 65 godina postoji jedan poljoprivrednik mlađi od 40 godina (2016.). Izazov generacijske obnove posebno izražen u onim državama članicama u kojima je udio mlađih poljoprivrednika manji od prosjeka EU.

Starenje poljoprivrednika činjenica je i općenito uzrokuje zabrinutost u EU-u. Iako se stanje razlikuje u državama članicama te iako je dio šireg trenda demografskog pada, demografski izazov izraženiji je u slučaju ruralnog stanovništva i poljoprivrednika, osobito u udaljenijim ruralnim područjima. U EU Izvješću ističe se presudna važnost generacijske obnove za društvenu, gospodarsku i okolišnu održivost ruralnih područja. Osim toga, vjerojatnije je da će mlađi poljoprivrednici i novi poljoprivrednici uvoditi inovativne poslovne ideje i aktivnosti te da će primjenjivati održive metode poljoprivredne proizvodnje. Naglašava se da su pravedni i dostojanstveni prihodi te primjerena kvaliteta života za poljoprivrednike i njihove obitelji temeljni preduvjeti za privlačenje mlađih i novih osoba sektoru poljoprivrede. Mlade osobe u ruralnim područjima imaju težnje i potrebe kao i svi ostali. Međutim, suočavaju se s dubljim svakodnevnim izazovima, osobito u pogledu društvene izolacije, obrazovanja, kvalitetnih radnih mjesta, pristupa javnom prijevozu, zdravstvenoj skrbi, digitalnim uslugama i povezivosti, osobito ako žive u udaljenim i manje razvijenim ruralnim regijama.

Za generacijsku obnovu potrebne su obje generacije, mlađi ljudi i stariji poljoprivrednici, što zahtijeva poticajni okvir kojim se pruža potpora njihovim odlukama o ulasku u sektor ili napuštanju sektora, kao i poticanje međugeneracijske suradnje i dijaloga. Države članice istovremeno bi trebale promicati inovativne modele suradnje i iskoristiti mogućnosti u okviru mjera suradnje utvrđenih ZPP-om. ZPP ima važnu ulogu u pružanju potpore generacijskoj obnovi, koja predstavlja cilj koji bi i dalje trebao biti među najvažnijim prioritetima za sljedeće programsko razdoblje, a čije se ostvarenje temelji na značajnoj obveznoj dodjeli sredstava. Mnogo više nego dosad može se postići poboljšanjem provedbenih mjera, konkretno smanjenjem administrativnih opterećenja, stavljanjem na raspolaganje početne potpore i potpore za ulaganje tijekom čitavog proračunskog razdoblja i preispitivanjem trenutačnog vremenskog roka za ostvarivanje pristupa potpori.

Zadruge i organizacije poljoprivrednika osobito su relevantne za povećanje dosega pojedinačnih glasova te za pružanje potpore njihovu potpunom sudjelovanju u gospodarskom, političkom i društvenom životu, kada se temelje na rodno uravnoteženoj zastupljenosti mlađih poljoprivrednika u njihovim upravljačkim tijelima.

2020.godine je u EU-u 72,3 % voditelja poljoprivrednih gospodarstava imalo samo praktično iskustvo, dok ih je tek 10,2 % steklo formalno poljoprivredno obrazovanje, a preostalih 17,5 % samo osnovno poljoprivredno obrazovanje. Mladi poljoprivrednici su imali višu razinu potpunog poljoprivrednog obrazovanja 21,4 % u odnosu na 3,6 % za poljoprivrednike starije od 65 godina

Nezainteresiranost mladih za poljoprivredu u velikoj je mjeri uzrokovana i niskim dohotkom u ovoj djelatnosti. Dohodak od poljoprivrede i dalje ispod prosjeka ostatka gospodarstva u gotovo svim državama članicama te iznosi 47 % prosječnih bruto nadnica i plaća u gospodarstvu EU-a, naglašeno je u EU Izvješću Generacijska obnova poljoprivrednih gospodarstava, koje je objavljeno 3.10. 2023.

9. KLIMATSKE PROMJENE I BUDUĆNOST PROIZVODNJE HRANE

Suvremeni svijet suočen je s gorućim problemom klimatskih promjena. Klimatski ekstremi, poput čestih suša i poplava, izrazito niske odnosno visoke temperature, nanose velike štete poljoprivredi. Oljoprivreda je vrlo ranjiva na klimatske promjene, no iste i uzrokuje. Temeljni učinak klimatskih promjena na poljoprivredu očituje se kroz povećane pritiske na ratarsku i stočarsku proizvodnju kroz manjak ili višak vode, temperaturu zraka i tla, pojavu štetnika i bolesti te rizika od pojave požara.

Poljoprivreda izrazito ovisi o vremenskim uvjetima što je čini izrazito ranjivom na sve klimatske fluktuacije, pa sukladno tome i na klimatske promjene. Manjak vlage u tlu otežava ili posve sprječava nicanje zasijanih poljoprivrednih kultura. Travnjaci su posebno osjetljivi na dugotrajnu sušu. Traže visok postotak vlage u tlu i u atmosferi. U sušnim uvjetima smanjuju se prinosi travnjaka, a dobivena krma je lošije hranidbene vrijednosti. I jedno i drugo se negativno odražava na stočarsku proizvodnju. No, i prevelik sadržaj vlage u tlu otežava nicanje, razvoj i dozrijevanje biljaka.

Štete poljoprivredi nanose i izrazito niske, odnosno visoke temperature zraka.

Prema podacima iz Strategije prilagodbe na klimatske promjene Republike Hrvatske, suša u toplom dijelu godine predstavlja najveći pojedinačni uzrok šteta koje hrvatskoj poljoprivredi nanosi varijabilnost klime. U razdoblju 1980.– 1993. godine, na sušu je otpadalo 42 % materijalnih šteta svih prirodnih katastrofa. U razdoblju 1995.– 2014. godine, suša je činila čak 39 % ukupnih šteta koje su uzrokovale ekstremne vremenske i klimatske nepogode. U samo dvije godine (2000. i 2003.) prijavljene štete od suše u poljoprivredi iznosile su 3,4 milijarde HRK. U razdoblju 2000.–2007. godine ekstremni vremenski uvjeti nanijeli su prosječne gubitke u iznosu od 1,3 milijarde HRK, od čega je državna komisija za potvrđivanje šteta prznala 81 %.

Suše se u Hrvatskoj pojavljuju svake treće do pete godine, a ovisno o intenzitetu i dužini trajanja može smanjiti urod poljoprivrednih kultura i do 90 %. No, navodi se da je posljednjih godina najveća šteta uzrokovana poplavama, odnosno 41,8 % svih šteta uzrokovanih klimatskim varijabilnostima. Klimatske promjene će u sljedećih 5-10 godina smanjiti poljoprivredi urod za 8 % i hrana će sigurno biti skuplja. Objavljeno je na jednom skupu u Zagrebu a emitirano na dnevniku Nova tv 24. 10. 2023.

10. ANALIZA STRATEŠKIH DOKUMENATA RAZVOJA POLJOPRIVREDE I ŠUMARSTVA

Program razvoja "Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo- Klanjec" je u sinergiji i komplementaran sa programima razvoja poljoprivrede i šumarstva viših razina i sa njima činiti jednu cjelinu. Ova kompletnost imati će za učinak realizaciju ciljeva i razvojnih intervencija koji su definirani u tim programima viših razina.

Iskustvo nas uči da mnogi razvojni dokumenti se realiziraju u skromnom opsegu. Iskustva da su dosadašnje razvojne strategije, ,programi, projekti i drugi razvojni dokumenti dokumenti poljoprivrede i šumarstva bili realizirani u vrlo, vrlo skromnom opsegu. Posljedica toga je vidljiva u dugogodišnjem padu obujma proizvodnjevećine poljoprivrednih proizvoda, anaročito u stočarskoj proizvodnji. Također smanjije se broj poljoprivrednih gospodarstava, i površina korištenog poljoprivrednog zemljišta

No aktualni strateški dokumenti razvoja poljoprivrede i šumarstva na razini EU (From far to fork), te na nacionalnoj razini (Nacionalni strateški plan ZPP 2021-2027 i Nacrt strategije poljoprivrede 2020-2030) daju ambiciozni i jasan okvir razvoja poljoprivrede.

Strateški dokumenti na županijskoj razini, Master plan gospodarskog razvoja Krapinsko-zagorske županije do 2027. Godine, te Program ruralnog razvoja Lokalne akcijske grupe Zagorje Sutla za period 2021- 2027, daju konkretne smjernice nužnih pravaca razvoja poljoprivrede na lokalnoj razini.

Ključni programi razvoja poljoprivrede, šumarstva i ruralnih prostora više razine su:

- Plan razvoja Krapinsko-zagorske županije za razdoblje od 2021. do 2027
- Master plan gospodarskog razvoja KZŽ je srednjoročni akt strateškog planiranja u okviru politike regionalnog razvoja do. 2027. Godine
- Lokalna razvojna strategija LAG Zagorje-Sutla za razdoblje 2023. -2027.
- Strateški plan Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023. – 2027

.18. Plan razvoja Krapinsko-zagorske županije za razdoblje od 2021. do 2027

Plan razvoja Krapinsko-zagorske županije za razdoblje od 2021. do 2027. godine strateški je dokument izrađen u svrhu usmjeravanja razvojnih procesa i ostvarivanja razvojne vizije Županije

U ovom dokumentu o poljoprivredi piše, između ostalog i slijedeće: „Usprkos tradiciji i značajnom potencijalu za razvoj poljoprivrede u Krapinsko-zagorskoj županiji, zbog pretežito malih posjeda, nedostatne razine znanja te slabije tehnološke opremljenosti, izostaje značajnija prerada primarnih poljoprivrednih proizvoda. Uz to, u nedovoljnoj mjeri se koriste i mogućnosti za udruživanje radi ostvarivanja lakšeg i boljeg plasmana na tržištu te investicija u zajedničko korištenje preradbenih kapaciteta.“

Upravo su ovdje naglašene ključne karakteristike stanja poljoprivrede u KZŽ u Programu "Ejosolidarna poljoprivreda i šumarstvo Klanjec" prepoznati kao ključni i značajni potencijali razvoja poljoprivrede i šumarstva na području grada Kanjca.

Te ključne karakteristike stanja poljoprivrede, navedene u Planu razvoja Krapinsko -zagorske županije za razdoblje 2021-2027, su uvjek još aktualne pa ih ponovo naglašavamo:

- "nedostatna razina znanja"
- "slabija tehnološka opremljenost"
- "iznačajnije prerade primarnih poljoprivrednih proizvoda"
- "u nedovoljnoj mjeri se koriste mogućnosti za udruživanje"
- "izostanak zajedničkog plasmana hrane na tržište"
- "izostanak investicija u zajedničke prerađbene kapacitete"

.19. Master plan gospodarskog razvoja KZŽ DO 2027.

Master plan gospodarskog razvoja KZŽ je srednjoročni akt strateškog planiranja u okviru politike regionalnog razvoja do. 2027. Godine. Dokument predstavlja provedbeni program, odnosno akcijski plan mjera razvoja za poljoprivrednike.....

Turizam i poljoprivreda dva su sektora koje karakterizira niz razvojnih potencijala čije bi ispunjenje, osim rasta sektora, omogućilo i pozicioniranje istih kao značajne dodane vrijednosti regionalnom gospodarstvu.

Analiza postojećeg stanja pokazala je neiskorištenost razvojnih potencijala poljoprivrednog sektora: (1) nedovoljna povezanost poljoprivrede s turističkim sektorom, (2) prepoznatljivost vinskih ruta je nedovoljna i neiskorištena, (3) rast broja poljoprivrednika koji se primarnom proizvodnjom bave samo za osobne potrebe. Ispunjene navedenih potencijala izravno je povezano s rješavanjem ključnih razvojnih potreba zagorskih poljoprivrednika: (1) edukacija u svim segmentima (uvodenje i korištenje novih tehnologija, pristup vanjskim izvorima financiranja, itd.), (2) okrupnjanje poljoprivrednog zemljišta i jačanje tržišno orijentirane proizvodnje te (3) uspostavljanje horizontalne koordinacije kroz proizvođačke organizacije. Završno, u kontekstu povećanja konkurentnosti poljoprivrednog sektora, razvojni potencijal visokokvalitetnih autohtonih proizvoda sa zaštićenom oznakom izvornosti i zemljopisnog podrijetla bit će ispunjen povećanjem količine proizvedenih proizvoda i zadovoljavanjem tržišnog potencijala.

Krapinsko-zagorska županija 2027.

Poljoprivredni sektor u Krapinsko-zagorskoj županiji posljednjih godina karakteriziraju fluktuacije u broju poljoprivrednika koji se bave poljoprivrednom proizvodnjom za osobne potrebe, odnosno onih koji su tržišno orijentirani. Negativna demografska struktura poljoprivrednika poboljšava se, te u posljednjih 5 godina raste broj mladih poljoprivrednika, ali je nepovoljna agrarna struktura u smislu male površine poljoprivrednog zemljišta i fragmentiranosti poljoprivrednih gospodarstava i dalje prepoznata kao ključni faktor koji koči razvoj poljoprivrede. Perspektiva daljnog razvoja poljoprivrede prepoznata je u tradicionalnim sektorima voćarstva i vinogradarstva, te osobito sektoru peradarstva i pčelarstva u kojima Krapinsko-zagorska županija s proizvodima koji nose zaštićenu oznaku izvornosti može ostvariti značajne tržišne potencijale. Povećanje produktivnosti te gospodarske i okolišne održivosti poljoprivrednog sektora prepoznato je u digitalizaciji poljoprivredne proizvodnje. Za ostvarenje primarnog cilja - proizvodnje veće količine visokokvalitetne hrane po konkurentnim cijenama i održivo upravljane prirodnim resursima, potrebno je implementirati digitalna rješenja koja pružaju učinkovitu potporu u povećanju efikasnosti upravljanja gospodarstvima i proizvodnjom

.20. Lokalna razvojna strategija LAG-a Zagorje-Sutla za razdoblje 2023.-2027.

Podaci za područje Grada Klanjca:

Broj stanovnika.: 2548, broj naselja: 19, površina: 25,52 km², gustoća naseljenosti 99,84 km²; broj kućanstava: 971

Na području LAG-a Zagorje -Sutla grad Klanjec ima najveći postotak korištenih poljoprivrednih površina pod nasadima vinograda

U ovoj Strategiji se kao indikator razvijenosti navode za Klanjec i slijedeći podaci.

- prosječni dohodak po stanovniku – 3 963,52 eura, (LAG prosjek je 3 737,60 eura)
- prosječni izvorni prihod po stanovniku je u Klanjcu 205,37 eura, (LAG prosjek je 224,23 eura)

Ovi podaci odnose se na 2016 godinu

Podaci o broju i strukturi poljoprivrednih gospodarstava za područje Grada Klanjca su slijedeći:

- OPG-210; SOPG-43, obrt-3; trgovačko društvo-3, zadruga- 0
- Područje grada Klanjca ima ukupno 259 poljoprivrednih gospodarstava
- Ekoloških proizvođača je samo 7, (oko 3%) Najviše ekoloških poljoprivrednika na području LAG Zagorje- Sutla ima Pregrada. Od 766 poljoprivrednih gospodarstava je njih 14 ekoloških.

Na području LAG-a djeluju samo 3 zadruge, i to u Humu na Sutli dvije, i u Desiniću jedna.

Prema ekonomskoj veličini na području grada Klanjce poljoprivredna gospodarstva imaju slijedeću strukturu, (u eurima):

- do 3 000: 189 poljoprivrednih gospodarstava
- 3 001- 8 000: 51
- 8 001 – 15 000: 10
- 15 001 – 50 000: 6
- 50 001 – 100 000: 1

Podaci se odnose na 256 poljoprivrednih gospodarstava

U tablici 12 LAG Strategije prikazane su poljoprivredne i šumske površine te njihova struktura.

Na području grada Klanjca postoje slijedeće poljoprivredne površine, njihova struktura te šumska površina kako slijedi, (hektara):

- Ukupne poljoprivredne površine : 457,91
- Ukupne šumske površine i šumsko zemljište: 755, 29

Struktura poljoprivrednih površina:

- Oranice: 271,09
- Livade: 129
- Vinogradi: 27,34
- Voćnjaci: 19,33
- Pašnjaci: 10,45

Struktura je prikazana za ukupno 457,30 hektara

Brojno stanje stoke u pojedinim JLS na području LAG Zagorje-Sula prikazano je u tablici 13 Strategije.

Podaci za područje grada Klanjca su slijedeći:

Broj

- Goveda: 193
- Svinja: 886
- Ovaca: 167
- Koza: 17
- Konja: 7
- Preradi: 6510
- Pčelinjih zajednica, (košnica):247

U tablici 19 prikazani su rezultati provedbe lokalne razvojne strategije LAG Zagorje-Sutla u razdoblju 2014.-2022. U tom razdoblju su kroz LAG ukupno 34 mala poljoprivredna gospodarstva primila bespovratnu finansijsku potporu. Sa područja grada Klanjca su 4 poljoprivredna gospodarstva ostvarila potporu kroz te natječaje LAG-a.

Definirani opći cilj je Poticanje pametnog, konkurentnog, otpornog i diversificiranog sektora poljoprivrede. Podupiranje i jačanje zaštite okoliša, uključujući bioraznolikost, i djelovanja u području klime te jačanje međugeneracijske solidarnosti i socioekonomske kohezije ruralnih područja

Ovim općim ciljem LAG Zagorje-Sutla doprinosi ključnoj horizontalnoj razvojnoj politici za ruralna područja Europske unije – Dugoročnoj viziji za ruralna područja. LAG Zagorje-Sutla će ovim ciljem posebno doprinijeti osnaživanju, povezivanju te otpornom i prosperitetnom razvoju ruralnih zajednica, kako bi na održiv način odgovorio na dugoročne izazove s kojima se one suočavaju, a koji proizlaze iz globalizacije, urbanizacije prostora te depopulacije. Kako bi doprinio ovome cilju, LAG Zagorje-Sutla posebno koristi prilike koje pružaju zelena i digitalna tranzicija upotrebom svojih vlastitih razvojnih potencijala i rješava svoje specifične potrebe. Ovim ciljem postižemo jačanje poduzetničke atmosfere i zaštite okoliša te nove prilike za očuvanje prirodnih resursa i ozelenjivanje djelatnosti u cilju borbe protiv klimatskih promjena uz istovremeno osiguravanje jačanja kapaciteta te raznolikih mogućnosti zapošljavanja što će omogućiti revitalizaciju lokalnih zajednica. Komunalna i društvena infrastruktura u malim zajednicama LAG-a Zagorje-Sutla, snažnije povezivanje stanovništva, očuvanje tradicije i baštine, promocija ravnopravnosti spolova i međugeneracijske solidarnosti, očuvanje socijalne kohezije, već dugo su ključne razvojne potrebe ovog ruralnog prostora. Društvena infrastruktura, ali i dodatan sadržaj za kvalitetno provođenje slobodnog vremena stanovnika područja LAG-a trebala bi omogućiti društvenu uključenost, osjećaj pripadnosti zajednici, suzbijanje diskriminacije i predrasuda, omogućiti dodatan sadržaj za sve stanovnike područja LAG-a, a sve kako bi se utjecalo na najveći problem, depopulaciju, te ujedno učinilo ruralnu zajednicu otpornjom putem međugeneracijske i međusektorske suradnje.

na području LAG-a Zagorje-Sutla dok resursi kao što su plodno tlo, tradicija u poljoprivredi, lokalni proizvodi visoke kvalitete, blizina tržištima i turistički potencijal postoje na području LAG-a Zagorje-Sutla. Kako bi povećali konkurentnost i održivost poljoprivrednih proizvođača potrebno je snažnije udruživanje te podrška modernizaciji opreme i tehnologije, edukacija poljoprivrednika o novim metodama uzgoja i marketinga, olakšavanje

Ključne preporuke mjera za razvoj poljoprivrede u LAG Strategiji 2023-2027 s ciljem

povećanja konkurentnosti i održivosti poljoprivrednih proizvođača podizanjem produktivnosti rada, uvođenjem novih tehnologija, većom zainteresiranošću mladih za preuzimanjem poljoprivrednog gospodarstva i nastavkom poljoprivredne proizvodnje.

Poticanje razvoja:

- ekološke poljoprivrede,
- prerade primarnih poljoprivrednih proizvoda,
- primjena kratkih lanaca opskrbe,
- digitalizacija u proizvodnji i prodaji
- poslovno i interesno povezivanje poljoprivrednika,
- povezivanje poljoprivrede i turizma
- zaštita okoliša
- uvodenje strane radne snage
- podizanje razine znanja kroz AKIS sustav

za sufinanciranje ovih intervencija Veliki potencijal leži u mogućnostima bespovratnih sredstava Europske unije, a nova karta regionalnih Hrvatske na četiri NUTS 2 regije, rezultirala je povećanom stopom sufinanciranja projekata s područja sjeverne

Veliki potencijal leži u mogućnostima bespovratnih sredstava Europske unije, a nova karta regionalnih potpora za razdoblje od 2022.-2027. godine, s podjelom Hrvatske na četiri NUTS 2 regije, rezultirala je povećanom stopom sufinanciranja projekata s područja sjeverne Hrvatske, što bi trebao biti dodatni stimulans u jačanju gospodarstva i industrije u narednom periodu.(str.38). U ovom dokumentu se također jasno naglašava: „jedan od bitnih elemenata razvoja potreba je za jačanjem udruživanja OPG-ova kako bi bili konkurentniji te ostvarili bolji plasman na..“

.21. Strateški plan Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023. – 2027.

Strategija „Od polja do stola“ za pravedan, zdrav i ekološki prihvatljiv prehrambeni sustav“

Strateški plan Republike Hrvatske u okviru ZPP-a za razdoblje 2023. – 2027. (SP ZPP RH) jest programski strateški dokument i temelj za korištenje sredstava europskih poljoprivrednih fondova (EFJP i EPFRR) i primjenu alata i instrumenata ZPP-a (izravna plaćanja, ruralni razvoj, sektorske intervencije). Potrebe i prioriteti poljoprivrede i ruralnih područja u Hrvatskoj utvrđeni su na temelju provedenih opsežnih SWOT analiza (snage, slabosti, prilike i prijetnje) za devet specifičnih ciljeva ZPP i međusektorski (horizontalni) cilj (modernizirati sektor poticanjem i razmjenom znanja, inovacija i digitalizacije u poljoprivredi i ruralnim područjima te poticanje njihovog prihvaćanja), koji su propisani temeljnim uredbama nove, reformirane ZPP:

Dohodak od poljoprivrede je još uvijek ispod prosjeka nacionalnog dohotka iz ukupnog gospodarstva i nužno je osigurati potporu kojom se poljoprivreda približava prosjeku ukupnog gospodarstva. Potpora dohotku kroz izravna plaćanja osigurava stalni prihod

poljoprivrednicima. Ova potpora je nužna za zadržavanje poljoprivrednika, odnosno poljoprivredne proizvodnje i stanovništva u ruralnom prostoru.

U Hrvatskoj je velik broj malih poljoprivrednih gospodarstava, koja samostalno teško mogu doseći primjerene i stabilne prihode, te je kroz SP ZPP osiguran nastavak potpore udruživanju kroz intervenciju za osnivanje i rad proizvođačkih organizacija. Zajedničkim nastupom poljoprivrednici jačaju svoju poziciju na tržištu, skraćuju lanac opskrbe hranom do krajnjeg potrošača, te omogućavaju zajednički rad na prepoznatljivosti (brendiranju) proizvoda, a za koje su također osigurane dodatne potpore kroz sudjelovanje u sustavima kvalitete na EU i nacionalnoj razini. Primjer je oznaka koju smo razvili, Dokazana kvaliteta – Hrvatska. Na ovu intervenciju nadovezuju se intervencije kroz sektorske programe (za vino, pčele te voće i povrće) za investicije u proizvodnju, ali i istraživanje i razvoj, kao i doprinos ciljevima Zelenog plana, odnosno doprinos klimi i okolišu, uz zadržavanje ili povećanje produktivnosti. Sinergijskim djelovanjem svih intervencija, omogućuje se razvoj proizvoda više dodane vrijednosti te njihovo adekvatno prezentiranje i promoviranje.

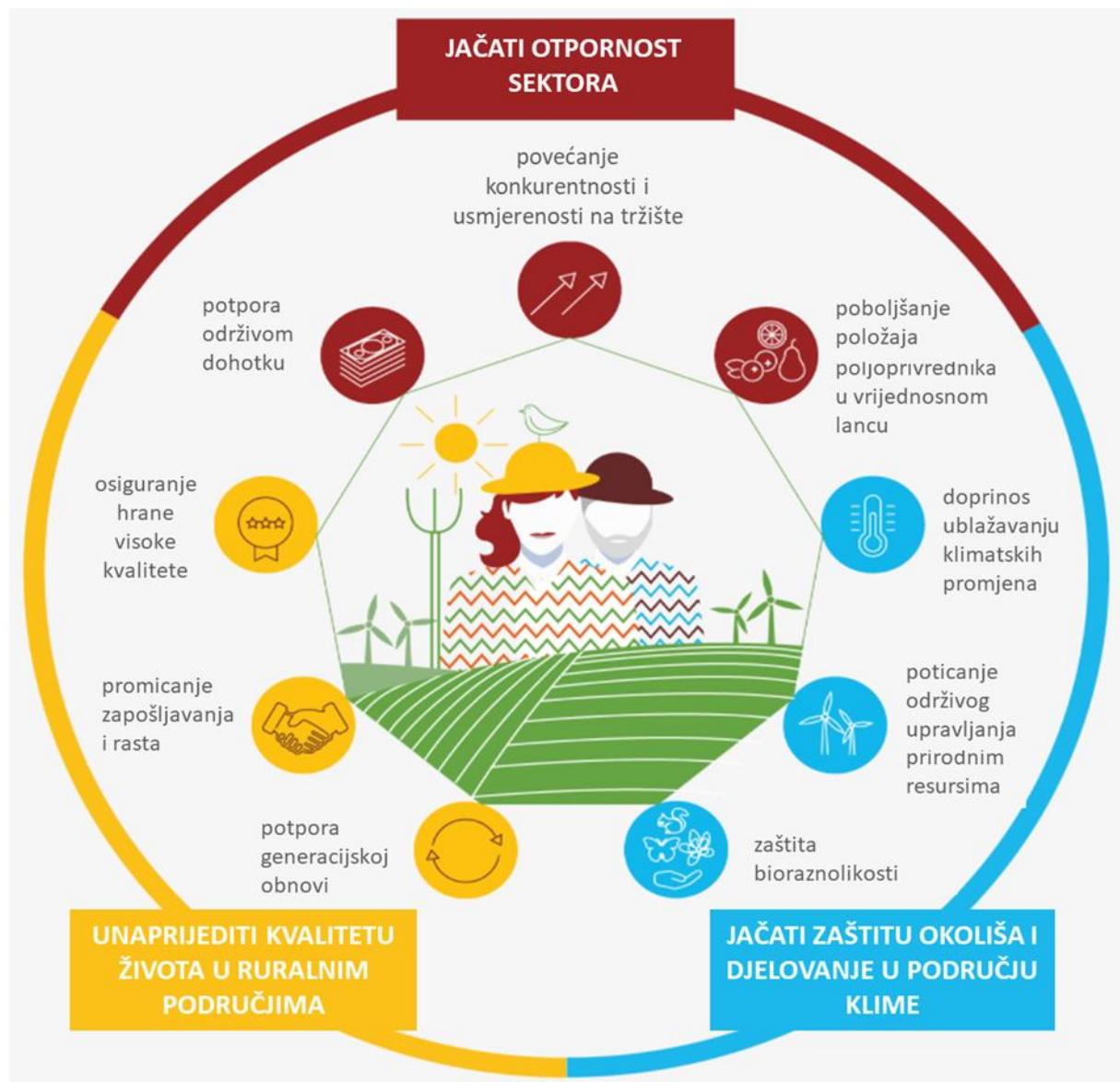
Europski zeleni plan razvojna je strategija koja fokus stavlja na pitanja klime, okoliša i zaštitu prirode. U skladu s reformom Zajedničke poljoprivredne politike dio sredstava SP ZPP-a nužno je alocirati za navedene prioritete, konkretno minimalno 25% alokacije izravnih plaćanja kroz eko sheme te minimalno 35 % alokacije za ruralni razvoj kroz okolišne intervencije. Doprinos klimatskim ciljevima osigurati će se kroz potpore praksama i ulaganjima za prilagodbu klimatskim promjenama (investicije u navodnjavanje, zaštitu od mraza/tuče, nadstrešnice i lokve za napajanje stoke, podizanje suhozida, terasa, živica) te praksama s ciljem ublažavanja klimatskih promjena (smanjenje emisija stakleničkih plinova, investicije u obnovljive izvore energije). Doprinos ciljevima za očuvanje okoliša osigurati će se kroz potpore praksama vezanim uz zaštitu tla, vode i zraka (ekološka poljoprivreda, povećanje organske tvari u tlu, smanjenje uporabe pesticida). Doprinos ciljevima za zaštitu prirode osigurati će se kroz potpore praksama i ulaganjima koje doprinose očuvanju bioraznolikosti i ruralnog krajobraza (potpore za ograničenja u gospodarenju šumama na području ekološke mreže NATURA 2000; za zaštitu izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja, zaštićenih leptira i ptica; za očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti i dr.).

Potpore za mlade poljoprivrednike osigurana je iz oba fonda namijenjena za provedbu zajedničke poljoprivredne politike. Iz izravnih plaćanja osigurana je dodatna potpora dohotku po površini, a iz intervencija ruralnog razvoja osigurane su potpore za preuzimanje poljoprivrednih gospodarstava. Osiguran je veći postotak sufinanciranja investicija mladih poljoprivrednika u poljoprivrednu proizvodnju, uključujući zelenu i digitalnu tranziciju (do 80% prihvatljivih troškova), kao i 100% financiranje kupovine zemljišta kroz finansijske instrumente s ciljem povećanja površina poljoprivrednih gospodarstava. Kao i svim ostalim poljoprivrednicima, mladima su na raspolaganju intervencije za poticanje suradnje, kao aktivnosti kroz AKIS, a koje se očekuje da će ih upravo mlađi najviše iskoristiti. Važno je napomenuti kako se od mladih poljoprivrednika očekuje i najveći doprinos i uključivanje u planiranje lokalnih razvojnih strategija kroz intervenciju za LEADER (uključujući koncept pametnih sela), a koji u narednom programskom razdoblju predstavlja polazište razvoja ruralnih zajednica i kroz koje će se osigurati napredak u pružanju usluga u ruralnim područjima prema zahtjevima lokalnog stanovništva.

Ključni ciljevi Zajedničke poljoprivredne politike EU za razdoblje 2023- 2027 zorno su prikazani na grafici 1

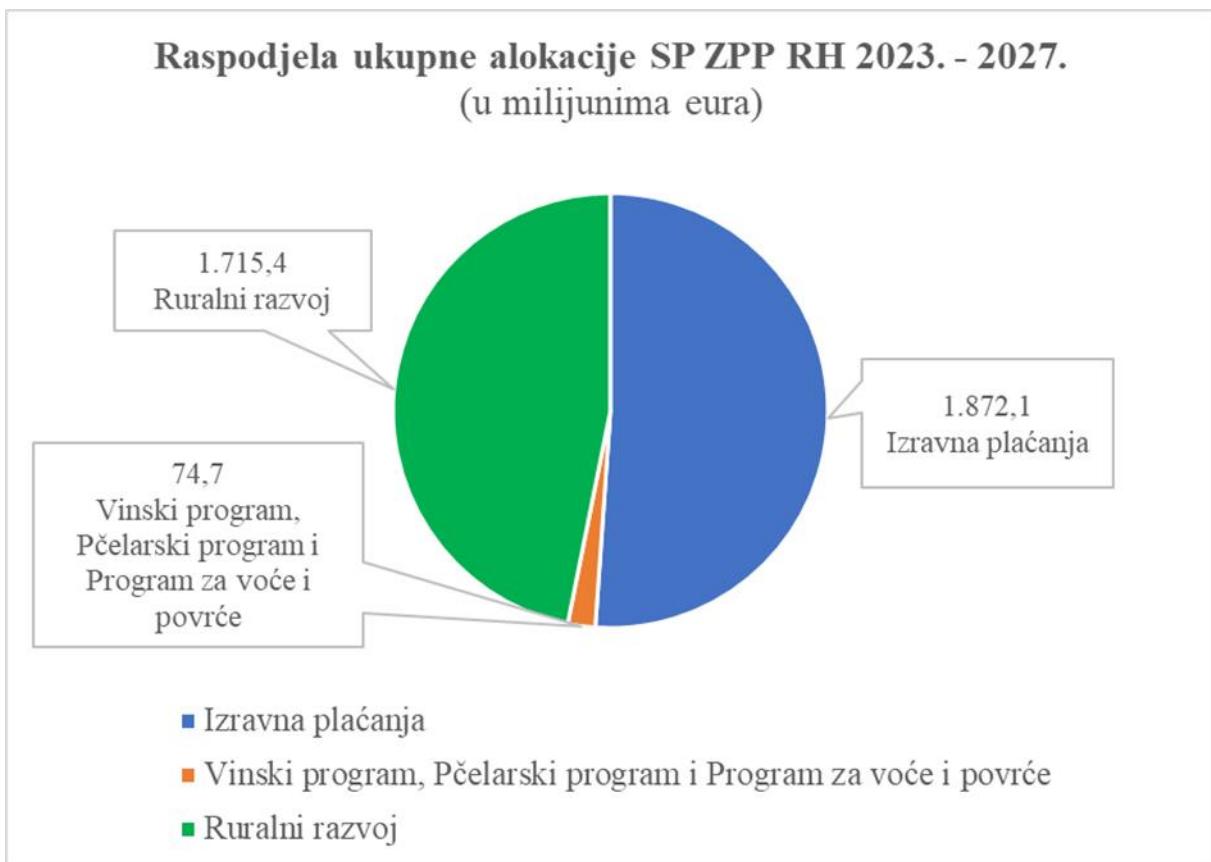
Za sufinanciranje provedbe Strateškog plana poljoprivrede u razdoblju 2023-2027, Republika Hrvatska, (dalje RH) ima na raspolaganju 3,8 milijardi eura EU sredstava i 103,5 milijuna eura iz proračuna RH. Aktivnosti će biti provedene u vidu 77 intervencija.

Grafika 1 u kojoj su navedena 3 ključna područja i 9 prioriteta.

Prvim nacrtom SP ZPP RH programirano je ukupno 77 intervencija: izravnih plaćanja, sektorskih intervencija te intervencija ruralnog razvoja, za koje je osigurano 3.393.546.640 EUR-a sredstava iz europskih fondova, odnosno 3.662.186.755 EUR-a sa sredstvima državnog proračuna RH, a prema slijedećoj raspodjeli:

Grafika 2

10. KONCEPT I PROVEDBA

Glavni koncept provedbe Programa „Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo Klanjec“ je razvoj i primjena modela solidarne poljoprivrede šumarstva. Aktivnosti će biti fokusirane na ekološku proizvodnju hrane, i održivo korištenje šuma za proizvodnju drva za ogrijev.

Princip kratkih lanaca opskrbe je primarni način povezivanja proizvođača i kupaca. Ključni sudionici na strani proizvođača, poljoprivrednika i šumoposjednika su poljoprivredna gospodarstva sa potencijalnim nasljednicima, mladi poljoprivrednici i žene. Na strani kupaca-potrošača u fokusu su obitelji sa malom djecom, penzioneri i ostale grupe građana koje prepoznaju i podržavaju ekonomski, ekološki i socijalni značaj i potencijal lokalne poljoprivredne proizvodnje i drva za ogrijev.

.22. Solidarna poljoprivreda

Model solidarne poljoprivrede počeo se razvijati 70-ih godina prošlog stoljeća, dakle prije 50-ak godina, i to paralelno u Japanu, Evropi, Latinskoj i sjevernoj Americi. Najčešći poticaj za osnivanje su bile ekonomske i /ili ekološke krize. U Japanu je ovaj model nosio naziv „Teikei“ Švicarskoj - „Les Jardins de Cocagne“ Njemačkoj - „Solidarische Landwirtschaft“. Naziv za solidarnu poljoprivredu u SAD -u je CSA (Community Supported Agriculture. Ovaj naziv sugerira da se radi o poljoprivrednoj proizvodnji koju podupire zajednica.

Inicijativa za pokretanje modela solidarne poljoprivrede najčešće dolazi od lokalnih potrošača koji želi hranu od posznatog proizvođača u kojeg imaju povjerenje da će proizvod biti svjež, zdrav i kvalitetan. U nekim slučajevima inicijativa za model solidarne poljoprivrede dolazi od strane poljoprivrednika koji žele proizvoditi barem 50 % svojih proizvoda za lokalno stanovništvo.

Grupe solidarne razmjene jedan su od oblika proizvodnje i razmjene hrane koji su inovativna alternativa komercijalnoj poljoprivredi. Sastoje se od sudionika koji kupuju svježu, netretiranu i lokalno uzgojenu hranu izravno od proizvođača, čime se dijeli rizik i eliminiraju prekupci. Osim ekonomske komponente funkciranja grupa koja je najvidljivija (osiguravanje otkupa poljoprivrednika), naglašene su i socijalna i kulturna dimenzija djelovanja grupe.

Grupe solidarne razmjene djeluju u više oblika, no svima im je težište u izgradnji lokalnog i pravednog poljoprivrednog sustava koji će omogućiti poljoprivrednicima da se što je moguće više brinu o zemlji, a u isto vrijeme zadrže produktivnost. U skladu sa svojim razvojnim temeljima grupe solidarne razmjene posjeduju potencijal poboljšanja kako u ekonomskoj, tako i u socijalnoj sferi. Važno istaknuti neospornu geografsku predisponiranost grupe solidarne razmjene, jer one promiču oblikovanje lokalnih sustava te potiče izavnu povezanost potrošača i poljoprivrednika u okolišu koji ih održava. Uz to neosporno je da izgradnja lokalnih sustava može pozitivno utjecati na stanje ekološke poljoprivrede, koja je bitna sastavnica diverzifikacije poljoprivrede.

Izvor: Solidarische Landwirtschaft – eine soziale Innovation ?, Eine empirische Studie aus soziologischer Perspektive Prof Birgit Blaettel-Mink, Dr. Raphael Menez Universtaet Frankfurt am Main, 2013.

Koncept solidarne poljoprivrede i šumarstva može biti vrlo varijabilan i otvoren za razne kombinacije odnosa poljoprivrednika i potrošača te vrste i načina proizvodnje. Na primjer

potrošač može dio cijene poljoprivrednog proizvoda "platiti" svojim radom na poljoprivrednom gospodarstvu. Način dogovorene proizvodnje može biti ekološki. Dostava može biti da si potrošač sam bere proizvode ili da mu ih poljoprivrednik dostavi u kuću. Neki poljoprivrednici i potrošači dogovore model plaćanja unaprijed i zajednički djele rizike proizvodnje. Bitno je da proizvođač i potrošač direktno dogovaraju svoj oblik suradnje.

Primjer iz Njemačke

Na digitalnoj platformi "Solidarna poljoprivreda" u njemačkoj trenutno je 460 osnovanih, grupa Solidarne poljoprivrede, i još 97 ih je u osnivanju. Ovaj podatak je potvrda jekog trenda rasta popularnosti ovog inovativnog oblika lokalne proizvodnje i opskrbe hranom u Njemačkoj. U cirkularnom pismu 10/23 Platrforme Solidarna poljoprivreda nabrojeno je niz aktivnosti koje provode grupe Solidarne poljoprivrede. Neke od tih aktivnosti su: Održavanje radionica i online seminar ana temu solidarna poljoprivreda, organizacija godišnjih stručnih skupova 2024. i 2025 godine, ciljevi i strategije te proračun Mreže solidarna poljoprivreda u Njemačkoj, prijava i provedba projekata, podrška osnivanju novih članica Mreže solidarne poljoprivrede, organizacija i provedba stručnog savjetovanja za članove solidarne poljoprivrede, i još puno drugih aktivnosti.

Slična je popularnost i širenje mreža solidarne poljoprivrede i u Austriji, Švicarskoj ali i globalno. Pa se tako na internet stranici Mreže austijske solidarne poljoprivrede može vidjeti informacija da je u 2018. godini u Solunu u Grčkoj Održana 7. Internacionalan konferencija o solidarnoj poljoprivredi na kojoj su sudjelovali predstavnici iz 40 država i referati su bili na 7 svjetskih jezika.

.23. Kratki lanci opskrbe

Akcijski plan promoviranja i jačanja kratkih lanaca u opskrbi hranom ustanova iz javnog sektora za razdoblje 2019. i 2020. godine

U ovom dokumentu Vlade RH sažeti su temeljni principi i benefiti kratkih lanaca opskrbe hranom pa ga stoga citiramo:

„Danas se sve veća važnost pridaje podrijetlu i kvaliteti hrane. Lokalna hrana i kratki lanci opskrbe općenito omogućavaju svježiju i kvalitetniju hranu te zdraviju prehranu.

Pritom se pod pojmom lokalno podrazumijeva kraći put transporta od mjesta proizvodnje do mjesta potrošnje. Korištenjem kratkih lanaca opskrbe lakše je utvrditi izvornost i autentičnost hrane, posebno u pogledu identiteta određenog područja, tradicionalnih proizvodnih procesa tog područja, kao i porijekla proizvoda. Lokalnim proizvođačima ostaje veći udio dodane vrijednosti proizvoda te se osnažuje lokalna ekonomija čime se omogućuje održivost bavljenja poljoprivredom i opstojnost malih poduzeća i poljoprivrednih gospodarstava.

Stratešku važnost lokalne proizvodnje hrane, odnosno kratkih lanaca opskrbe, prepoznala je i Europska unija. Europska komisija je u zakonodavstvo, koje se odnosi na politiku ruralnog razvoja, ugradila mjere koje potiču i podržavaju daljnji razvoj ruralnog područja, odnosno lokalnog sektora proizvodnje hrane i kratkih lanaca opskrbe.

Osim smanjenja negativnih utjecaja na okoliš, uključuju se još i pitanja vezana uz održivost poljoprivredne proizvodnje, nutritivnu vrijednost proizvedene hrane.... kroz:

- b) podizanje učinkovitog gospodarenja poljoprivrednim potencijalom;
- c) podizanje pokazatelja povezanosti proizvodnje i potrošnje na lokalnoj razini;
- d) podizanje kakvoće i nutritivne vrijednosti hrane u zdravstvenim i obrazovnim ustanovama;
- e) stvaranje učinkovitog sustava pripreme namirnica radi smanjenja otpada od hrane.“

„lako se kratki lanci opskrbe određuju prema višestrukim kriterijima, osnovna načela koja moraju zadovoljiti su ista:

- 1) što kraća udaljenost između proizvođača i potrošača;
- 2) što manje posrednika;
- 3) što intenzivnija komunikacija između proizvođača i potrošača, jer priča vezana uz pojedini proizvod dodaje vrijednost kupljenoj robi te razvija dugoročnu sklonost kupnji upravo tog proizvoda.

Prednosti kratkih lanaca opskrbe u suvremenom pristupu ogledaju se u udruživanju proizvođača s drugim proizvođačima kako bi postali konkurentniji količinama na tržištu. Udruživanjem smanjuju troškove promocije i razvijaju zajedničku promociju. Proizvođač eliminira posrednike poput skladištenja, transporta od proizvodnje do kupca, distributera (veletrgovinu, maloprodaju). Udruživanjem i pristupanjem kratkom lancu opskrbe proizvođači imaju mogućnost organiziranja i trženja on-line prodajom. Proizvođač može smanjiti logističke troškove na stavci skladištenja zaliha gotovih proizvoda, transporta i distribucije na razini otprilike 60% ukupnih logističkih troškova. Jedna od prednosti je i da proizvođač ima neposredni kontakt s kupcem što mu omogućuje dobivanje povratne informacije o stupnju njegova zadovoljstva ili nezadovoljstva kvalitetom proizvoda. Skraćuje se vrijeme od berbe do isporuke potrošaču. Obzirom na blizinu i brzinu isporuke, u trenutku isporuke proizvoda kupcu proizvod je zadržao sve organoleptičke karakteristike i razinu kvalitete. U kratkom lancu opskrbe proizvođač ima zatvoren ciklus od nabave sirovina i proizvodnje do isporuke krajnjem kupcu. Još jedna od važnih prednosti kratkih lanaca opskrbe je i mogućnost samozapošljavanja proizvođača poljoprivredno – prehrambenih proizvoda.

Rezolucijom Europskog Parlamenta koja je usvojena u lipnju 2016. godine požurivalo se Europsku Komisiju na pripremu formalnih prijedloga protiv nepoštenih trgovačkih praksi, a sve u svrhu osiguranja poštenih zarada za poljoprivrednike i boljih izbora za potrošače. Obzirom da prehrambeni lanci povezuju tri sektora: poljoprivredni, prehrambeno-prerađivački i distribucijski, odnosno da je uključen veći broj različitih dionika, te da su neki od njih dio malog i srednjeg, a neki velikog gospodarstva što za rezultat ima značajne neravnoteže u pregovaračkoj moći unutar lanaca, a koje mogu rezultirati nepoštenim trgovačkim praksama. Općenito, smatra se da kratki lanci opskrbe hranom uključuju minimalan broj posrednika (ili čak niti jednog u slučaju izravne prodaje). U članku 2. EU Regulative 1305/2013 (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj) definirano se govori da su kratki lanci opskrbe oni koji uključuju ograničen broj ekonomskih dionika potrebnih za suradnju i lokalni ekonomski razvoj te bliske zemljopisne i socijalne veze između proizvođača, prerađivača i potrošača“.

Piše to u Studiji „Kratki lanci opskrbe hranom kao temelj održivog razvoja Šibensko-kninske županije“ koju su, u rujnu 2022. god., napisali doc.dr.sc. Marin Čagalj i mr. sc. Jakša Rošin sa Instituta za jadranske kulture i melioraciju krša iz Splita

Primjer iz Austrije

Među članicama EU Austrija ima najrazvijeniju direktnu prodaju hrane sa poljoprivrednog gospodarstva. U Austriji 28 % svih poljoprivrednih gospodarstava, to jest njih 30 000 ima direktnu prodaju. Ta gospodarstva ostvaruju 38 % svojih ukupnih prihoda iz direkne prodaje.

Primjer iz Švicarske

107 dućana direktne prodaje na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu natjecalo se za titulu najljepšeg dućan au Švicarskoj u 2021. godini

Najljepši švicarski dućan na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu u 2021. Godini vidi na slici dolje.

Slika 4. Najljepši dućan za direktnu prodaju na OPG-u u 2021. Godini u Švicarskoj.

Primjer rezultata jednog EU projekta na temu kratkih lanaca opskrbe

In 2023, the agroBRIDGES consortium hit the ground running, initiating the year with a lively series of events starting in January. A total of 24 events were orchestrated, categorized into two main types: "Let's Meet" and "Let's build our SFSC." The "Let's Meet" series comprised 13 local events held in the designated Beacon Regions from January to April, successfully engaging over 660 participants. These events were instrumental in fostering a robust engagement with stakeholders around Short Food Supply Chains (SFSCs).

.24. Ekološka poljoprivreda

Jedna od ključnih mjera provedbe Programa "Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo Klanjec je poticanje i podrška razvoju i povećanju ekološke poljoprivredne proizvodnje. Sd ana

području Klanjca postoji 7 ekoloških poljoprivrednika. Cilje ja da na kraju provedbe ovog Programa Klanjec ima 30 ekoloških poljoprivrednika.

Povećanje ekološke poljoprivredne proizvodnje je Krapinsko -zagorska županija sufinancirala u 2022. Godini sa 39 000 eura. Ovo županijsko sifinanciranje koristilo je 14 poljoprivrednika. Izvor: "Poljoprivreda -realizirane aktivnosti u 2022., Sanja Mohovilić,procelnica za poljoprivredu KZŽ

Eколоška poljoprivreda kao prilagodba na klimatske promjene

Jedno od rješenja i odgovora na klimatske promjene svakako je prelazak na ekološku poljoprivrodu. Iako je prelazak na ovaj tip proizvodnje dugotrajan proces te zahtijeva znatno podizanje kapaciteta u smislu edukacije i tehnologija, on se svakako može nazvati mjerom prilagodbe klimatskim promjenama.

.25. Prerada primarnih popljoprivrednih na gospodarstvu

Prerada primarnih poljoprivrednih proizvoda značajno povećava prihod poljoprivrednog gospodarstva. Također prerada na gospodarstvu smanjuje bacanje hrane. Prerađeni i konzervirani proizvodi povećavaju paletu hrane za direktnu prodaju na gospodarstvu.

Koliko OPG-a na području grada Klanjca sada ima preradu za direktnu prodaju nismo našli podatke.

Jedna od mjera ovog Programa "Ekosolidarana poljoprivreda i šumarstvo Klanjec" će biti podrška razvoju prerade na OPG-u.

Provoditi će se intencivne edukacije za primjenu inovativnih metoda preradei konzerviranja, na primjer upotreba autoklava ka jedna od najkvalitetnijih načina konzerviranja hrane (izvor: Kaertner Bauer, broj 43/44, od 27. 10 2023. , članak "Haltabramachen durch autoklavieren (Producenje roka trajnosti autoklaviranjem) (Kaertner Baure je poljoprivredni tjednik u Koruškoj, Austrija)

Ciljni rezultat provedb eovog Programa je da 2027 u Klanjcu postoji 50 OPG-a koji rade preradu za direktnu prodaju.

.26. Razvoj lokalne prekogranične suradnje Hrvatske i Slovenije

U dokumentu „Strategijom razvoja turizma grada Klanjca do 2027. godine“ razvoj prekogranične suradnje spominje se kao snaga i šansa za dinamičniji razvoj turizma na području grada Klanjca.

Bez dileme to isto vrijedi i za program "Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo , Klanjec" jer Klanjec i bizejsko spajaju ljudi i njihove veze koje su stvarane stoljećima.

Niz je dobrih primjera gospodarske suradnje Hrvatske i Slovenije. Ulaskom Hrvatske u eurozone i Schengen suradnja i komunikacija, posebno lokalno postala je značajn potencijal za lokalni razvoj pograničnih naselja kakav Klanjec. Razvojem suradnje sa općinom Bizejsko povećati će se također šanse za financiranje aktivnosti EU sredstvima. Izvor: Next Business Hrvatska – Slovenija, Magazin Jutarnjeg lista i Dela, studeni. 2023.

Slika 5. Gredice – Hrvatska i Orešje - Slovenija

Izvor: Kulturni centar Klanjec

.27. Lokalna sinergija razvoja poljoprivrede i turizma

U već spomenutom dokumentu U dokumentu „Strategija razvoja turizma grada Klanjca do 2027. godine“ spominju se slabosti i potencijali sinergijskog razvoja turizma i poljoprivrede. Poljoprivrednici i OPG-ovi do danas uglavnom nisu prepoznali potencijal turističkog promet pa je neophodno povećati broj proizvođača autohtonih proizvoda i OPG-ova spremnih za tržišno natjecanje. Sinergijski razvojni potencijal je postavljanje reprezentativne kućice uz županijsku prometnicu na adekvatnu lokaciju u sklopu koje će se prezentirati autohtoni proizvodi s područja Grada Klanjca. Cilj je stvaranje motiva za posjet izvornim proizvođačima u destinaciji kroz interpretaciju proizvoda, a uz postavljanje na frekventnu lokaciju te inovativan i dopadljiv dizajn kućice podizati vidljivost destinacije

Enogastronomski turizam podrazumijeva posjete destinacijama orijentiranim zadovoljavanju motiva posjetitelja za otkrivanjem specifičnih obilježja lokalne enogastronomije. Specifičnosti enogastronomije oblikuju razni utjecaji (klima, flora, fauna) kao i kultura, tradicija, religija i sl., čime enogastronomija postaje dio identiteta zajednice. Enogastronomija pozitivno utječe na razvoj poljoprivrede kroz povezivanje lokalnih proizvođača s distribucijskim centrima i ugostiteljima, što je primarno vidljivo u ruralnim sredinama. U Klanjcu je razvoj enogastronomije potrebno temeljiti na autentičnoj vinskoj sorti Sokolu, kupinovom vinu i drugim proizvodima među kojima su i regionalno prepoznate namirnice i jela kao što su purica s mlincima i sl. U tom kontekstu, preporuka je razvoj ugostiteljskih objekata u sklopu vinarija i OPG-ova te općenito podizanje vidljivosti proizvoda s ciljem rasta posjećenosti, primarno od strane vikend posjetitelja Zagorja, ali i drugih segmenata potražnje.

Slika 6. „Zagorske purice“, OPG Grah Božica, Zagorska sela

Izvor: Milan Husnjak

.28. Promotivna kampanja kampanja Programa Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo Klanjec

Promotivna kampanja kampanja Programa Ekosolidarna poljoprivreda I šumarstvo Klanjec provoditi će se tijekom cijelog razdoblja provedbe Programa. Promotivne aktivnosti sadržavati će slijedeće konkretnе poslove: izrada I podjela letaka svakom domaćinstvu na području grada klanjca, oko 1000 komada, organizacija informativnih skupova na temu potencijala provedbe Programa, solidarne poljoprivrede, kratkih lanaca opskrbe ekološke proizvodnje mogućnosti financiranja, organizacije direktne prodaje, formiranje cijene proizvoda. Slijedeća grupa promotivnih aktivnosti biti će medijski nastupi na radiju, Zagorskoj TV, pisanje u novinama.

Da se potakne uključivanje mladih u provedbu ovog Programa formirati će s grupe za na facebooku, vriteru instagramu, tik.toku i sl.

Program "Ekosolidarna poljoprivreda I šumarstvo -Klanjec" provoditi će istoimena Udruga

Ova Udruga biti će osnovana u veljači 2024. Godine. Ključni članovi udruge će biti poljoprivrednici I potrošači zainteresirani za provedbu Programa "Ekosolidarna poljoprivreda I šumarstvo-Klanjec"

.29. Dinamika provedbe programskih aktivnosti

Razdoblje provedbe ovog Programa je 2024-2027. Godine. Promotivna kampanja početi će se provoditi u siječnju 2024. Tim za provedbu odrediti će gradsko vijeće grada Klanjca na svojoj sjednici u prosincu 2023. Promotivne aktivnosti provoditei će se tijekom čitavog razdoblja provedbe Programa, tj, od 2024 -2027. Godine

Udruga „Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo KLANJEC biti će osnovana u veljači 2024.

U periodu od 3. do 6 mjeseca 2024. godine će biti sklopljeni prvi dogovori po proizvodnji i kupnji hrane i drva za ogrije m po modelu ovog Programa. Na strani proizvodnje će biti 10 poljoprivrednika, a na strani kupaca 50 domaćinstava s područja grada Klanjca.

Broj proizvođača hrane i drva za ogrijev te broj kupava u okviru provedbe ovog Programa povećavati će se svake godine provedbe za 30%. Pa će tako u program biti uključen slijedeći broj proizvođača i kupaca po godinama:

2024. godina 10 proizvođača, 50 kupaca
2025. godina 13 proivođača 65 kupaca
2026. godina 17 proizvođača i 85 kupaca
2027 ina 22 proizvođača i 130 kupaca

.30. Financiranja Programa Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo Klanjec

Financiranje provedbe ovog Programa koristiti će višestruke izvore u različitim fazama provedbe.

U inicijalnoj fazi od 2-3 godine ključno je sufinanciranje iz Proračuna grada Klanjca. Nakon te faze Provedba programa sufinancirati će se iz natječaja koje raspisuje LAG Zagorje-sutla, Krapinsko zagorska županija odnosno s regionalne razine. Pralelno će financiranje biti omogućeno prijavma projekata na nacionaln programe provebe Nacionalne poljoprivredne strategije Republike Hrvarske u okviru Zajedničke poljoprivredne politike. Osim ovih izvora financiranja poljoprivrednici i šumoposjednici uključeni u ovaj Program EKOSOLIDARNE POLJOPRIVREDEI ŠUMARSTVA PRIJAVLJIVATI ĆE PROJKETE ZA POSTIZANJE SAMOODRŽIVOSTI OVOG Programa na EU projekte zajedno sa ostalim partnerima.

Ključni cilj je da nakon 4 godine provedbe ovaj Program postigne razinu samofinanciranja od 60 %. Izvori samofinanciranja će biti jedan postotak ; (2-5 %), od profita poljoprivrednika koji su uključeni u direktnu prodaju svojih proizvoda, članarine, te ostali izvori, na primjer donacije u vidu novca, zemljista šuma i slično.

Procjena potrebnih sredstava za provedbu ovog Programa u razdoblju 2024 – 2027 je 79 000 eura.

Struktura troškova:

Promotivne kampanje 2 x godišnje ukupno 8 kampanja 16 000
Osnivanje Udruge „ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo Klanjec“ 3 000 eura
Sufinanciranje rada udruge, godišnje 4 000 eura. Ukupno 16 000 eura
Sufinanciranje organizacije edukativnih skupova 2x skupa godišnje, ukupno 8 skupova. 8 000 eura
Sufinanciranje 3 studijska putovanja u Sloveniju, Austriju, Njemačku, za 20 osoba 15 000
Sufinanciranje inovativnih metoda proizvodnje, prerade i prodaje 22 000

11. MONITORING I EVALUACIJA

Monitoring i evaluacija provedbe Programa razvoja "Ekosolidrana poljoprivreda I Šumarstvo-Klanjec" provoditi će predstavnici institucija koji će provebu finansirati.

Monitoring i evaluacija će se provditi na godišnjoj razini. Nalzi i preporuke monitoringa i evaluacije implementirati će se u provebu ovog Programa u narednoj godin

12. SAŽETAK

EKOSOLIDARNA POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO GRADA KLANJCA

Program za pravedan, zdrav i ekološki prihvativljiv prehrambeni sustav

Gradsko vijeće Grada Klanjca je na svojoj 6. sjednici, održanoj 28.6.2022. usvojilo slijedeći Zaključak: „Polazeći od lošeg materijalnog položaja naših građana koji se bave poljoprivredom, bilo kao osnovnom ili kao dopunskom djelatnošću koje je posebno intenzivirano posljednjom prirodnom katastrofom, Gradsko vijeće grada Klanjca zadužuje gradonačelnika da osnuje Povjerenstvo za poljoprivrednu. Zadaća povjerenstva bi bila da sačini analizu stanja poljoprivrede na području Grada Klanjca i predloži mјere koje bi pridonijele razvoju i poboljšanju stanja u poljoprivredi na našem području“ Početkom siječnja 2023. osnovano je povjerenstvo, koje je pripremilo ovaj „PROGRAM EKOSOLIDARNA POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO GRADA KLANJCA“

Program sadrži analizu poljoprivrednih resursa, infrastrukture, socijalnih resursa, strateških dokumenata razvoja poljoprivrede i šumarstva od lokalne do nacionalne razine te organiziranosti klanječkih poljoprivrednika i šumoposjednika.Temeljem analize resursa definirani su ključni razvojni ciljevi na području grada Klanjca te su za realizaciju ciljeva definirane mјere i aktivnosti - provedbeni projekti, monitoring provedbe i indikatori rezultata. financiranja.

Glavni koncept provedbe Programa „Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo Klanjec“ je razvoj i primjena modela solidarne poljoprivrede i šumarstva. Aktivnosti će biti fokusirane na ekološku proizvodnju hrane, i održivo korištenje šuma za proizvodnju drva za ogrijev.

Princip kratkih lanaca opskrbe je primarni način povezivanja proizvođača i kupaca. Ključni sudionici na strani proizvođača, poljoprivrednika i šumoposjednika su poljoprivredna gospodarstva sa potencijalnim nasljednicima, mladi poljoprivrednici i žene. Na strani kupaca-potrošača u fokusu su obitelji sa malom djecom, penzioneri i ostale grupe građana koje prepoznaju i podržavaju ekonomski, ekološki i socijalni značaj i potencijal lokalne poljoprivredne proizvodnje i drva za ogrijev.

Razdoblje provedbe ovog Programa je 2024-2027. godine. Promotivna kampanja početi će se provoditi u siječnju 2024. Tim za provedbu odrediti će gradsko vijeće grada Klanjca na svojoj sjednici u prosincu 2023. Promotivne aktivnosti provodeći će se tijekom čitavog razdoblja provedbe Programa, tj. od 2024 -2027. godine. Udruga „Ekosolidarna poljoprivreda i šumarstvo KLANJEC“ biti će osnovana u veljači 2024. U periodu od 3. do 6 mjeseca 2024. godine će biti sklopljeni prvi dogovori po proizvodnji i kupnji hrane i drva za ogrijev po modelu ovog Programa. Na strani proizvodnje će biti 10 poljoprivrednika, a na strani kupaca 50 domaćinstava s područja grada Klanjca.

Procjena potrebnih sredstava za provedbu ovog Programa u razdoblju 2024. – 2027. je 79 000 eura.

13. PRILOZI

Sažeci predavanja na prvom predstavljanju Programa

- 10 ključnih poruka iz knjige „Antropologija solidarnosti u Hrvatskoj: Poljoprivreda potpomognuta zajednicom“, dr. sc. Olga Orlić, autorica knjige iz Inistituta za antropologiju, Zagreb
- Prerada i dorada voća, Dragica Tresk-Penezić, dipl. ing. agr., Ministarstvo poljoprivrede
- Master plan gospodarskog razvoja Krapinsko-zagorske županije do 2027. godine – fokus poljoprivreda i šumarstvo, Sanja Mihovilić, dipl. ing. agr. Pročelnica Upravnog odjela za gospodarstvo i poljoprivredu KZŽ-
- Nacrt Lokalne razvojne strategije LAG-a Zagorje-Sutla za razdoblje 2023. – 2027.- fokus poljoprivreda i šumarstvo, Hrvoje Novak, LAG Zagorje-Sutla
- Fran Tomašić, Gospodarenje šumama

DR SC OLGA ORLIĆ:

10 ključnih poruka iz knjige „Antropologija solidarnosti u Hrvatskoj: Poljoprivreda potpomognuta zajednicom“, dr. sc. Olga Orlić, autorica knjige iz Inistituta za antropologiju, Zagreb

CILJ:

- Osnivanje lokalnog kratkog lanca opskrbe poljoprivrednim proizvodima po principu poljoprivrede potpomognute zajednicom, uz pomoć lokalne samouprave
- Ojačati lokalnu poljoprivredu i gospodarstvo
- Osvijestiti građane o vlastitoj ulozi u konzumerističkom društvu
- Jačanje prehrambenog suvereniteta – jačanje otpornosti, pogotovo u trenutcima globalnih nesigurnosti i kriza

KAKO?

- Registar postojeće poljoprivredne proizvodnje (?)
- Potaknuti zainteresirane poljoprivrednike na suradnju - osobno ili telefonom
- Organizirati sastanak zainteresiranih proizvođača i kupaca u prostorijama lokalne samouprave
- Odabratи osobu za komunikaciju – potrebno organizirati način prikupljanja narudžbi
- Lokalna samouprava može dodijeliti prostor i izdati potrebne dozvole za dostavu vlasnicima OPG-ova
- Po mogućnosti - osnivanje lokalne trgovine ili osiguravanje povremenih štandova – npr. utorkom od 16 do 18h (članovi grupe solidarne poljoprivrede imaju privilegiju nižih cijena od onih koje se nude ostalom građanstvu)
- Potaknuti posjete kupaca poljoprivrednicima
- Educirati kupce i proizvođače – predavanja stručnjaka o ekološkoj poljoprivredi
- Poticati prelazak zainteresiranih proizvođača na ekološku proizvodnju

ZAŠTO?

- Zato što svi žele jesti svježe, kvalitetno i zdravo. Zato što solidarna poljoprivreda omogućuje proizvodnu i konzumaciju proizvoda bez velikih transportnih troškova
- Zato što je to u skladu s ciljem smanjivanja negativnog učinka poljoprivrede na okoliš
- Zato što to doprinosi jačanju lokalne poljoprivredne proizvodnje općenito i gospodarskom razvoju zajednice
- Zato što omogućuje stvaranje lokalnih mreža i doprinosi društvenoj povezanosti

ZA ONE KOJI ŽELE ZNATI VIŠE:

Bokan, N., Pešak, S, Orlić, O, Bagarić, P. (2021): Analiza institucionalne podrške prilikom osnivanja dvaju tipova kratkih lanaca opskrbe (model osnivanja odozdo i odozgo), Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Agronomski fakultet
<https://www.agr.unizg.hr/publication/3/Analiza+institucionalne+podr%C5%A1ke+prilikom+osnivanja+dvaju+tipova+kratkih+lanaca+opskrbe+%28model+osnivanja+odozdo+i+odozgo%29>

Orlić, Olga. 2019. Antropologija solidarnosti: poljoprivreda potpomognuta zajednicom u Hrvatskoj, Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo <https://hrvatskoetnoloskodrustvo.hr/olga-orlic-antropologija-solidarnosti-u-hrvatskoj-poljoprivreda-potpomognuta-zajednicom/>

MEDIĆ, A., S. PEŠAK, I. MARIĆ DELIĆ, H. TR UB, A. GOLJA, K. KOPRIVNJAK i S. KOLAR FODOR. 2013. GSR brošura. Zagreb: Zelena mreža aktivističkih grupa. <https://docs.google.com/file/d/0B-tVvQjC6gVFcy1iRnd2N0dxN2c/edit>
<https://www.zmag.hr/media/downloads/grupe%20solidarne%20razmjene.pdf>
<https://urgenci.net/>

DRAGICA TRESK PENEZIĆ

Prerada i dorada voća – besplatan tečaj u 4 dana

- Pomološko-tehnološka klasifikacija voća, tehnološka svojstva voća, određivanje roka berbe
- Načini konzerviranja odnosno prerade voća primjenjivi na OPG-ima
- Prerada voća u kompot, želirane proizvode, pekmez, sok, sušenje voća, označavanje i stavljanje na tržište
- Proizvodnja voćnog vina, voćnog octa, voćnih rakija, označavanje i stavljanje na tržište

PRERADA I DORADA POVRĆA – besplatan tečaj u 4 dana

- Osnovni tipovi kultivara (sorata) povrća pogodnih za preradu, morfološka i biološka svojstva ovisno o različitim načinima uzgoja i/ili različitim namjenama proizvoda, hranidbena i zdravstvena vrijednost, rokovi berbe i prinosi
- Načini konzerviranja odnosno prerade povrća primjenjivi na OPG-ima
- Prerada plodovitog povrća, biološki konzervirano povrće
- Proizvodi od rajčice
- Sušenje povrća
- Dodaci jelima, namazi i umaci
- Proizvodi od gljiva

Zajedničke teme oba tečaja:

- Primjena HACCP načela i principa sljedivosti, samokontrola
- Oprema i instrumenti u preradi, čišćenje i sanitacija opreme i prostora

- Ambalaža i ambalažni otpad, zakonodavstvo
- Osnove ekonomike i poslovanja PG-a
- Porezna politika i osnove knjigovodstva na PG-u
- Tržište i marketing poljoprivrednih proizvoda
- Izravna prodaja poljoprivrednih proizvoda

Brošura Koraci do registracije objekata za preradu sirovina biljnog podrijetla
https://www.savjetodavna.hr/wp-content/uploads/2020/04/Koraci-do-registracije-objekata-za-preradu-sirovina-biljnog-podrijetla_listopad2021.pdf

Kontakt: dragica.tesk.penezic@mps.hr, mob. 091-4882-738

SANJA MIHOVILIĆ

Master plan gospodarskog razvoja Krapinsko-zagorske županije do 2027. godine – fokus poljoprivreda i šumarstvo,

KZŽ Master plan gospodarskog razvoja je srednjoročni akt strateškog planiranja u okviru politike regionalnog razvoja koji predstavlja sektorski strateški okvir kojim se planira razvoj sektora gospodarstva unutar jasno definiranog razdoblja. U svrhu praćenja napretka provođenja predloženih mjera i aktivnosti sukladno hijerarhijski nadležnim strateškim dokumentima na EU, nacionalnoj i regionalnoj razini dokument je donesen na period do 2027. godine.

Master plan služi kao skup programa i politika koji pozitivno utječu na talente, prostor i resurse, a kako bi se potaknula jača poduzetnička aktivnost koja stvara radna mjesta i prihode koji doprinose održivosti i otpornosti gospodarstva, stvaranju kapitala i živom poduzetničkom okruženju. Dokument predstavlja provedbeni program, odnosno akcijski plan mjera razvoja za poljoprivrednike, mikro, male i srednje poduzetnike te velike poduzetnike u identificiranim strateškim sektorima Krapinsko-zagorske županije.

Turizam i poljoprivreda dva su sektora koje karakterizira niz razvojnih potencijala čije bi ispunjenje, osim rasta sektora, omogućilo i pozicioniranje istih kao značajne dodane vrijednosti regionalnom gospodarstvu. Potencijal već razvijenog brenda destinacije, Zagorje - bajka na dlanu, otvara mogućnosti za daljnju promociju Krapinsko-zagorske županije kao zelene županije, a analiza postojećih resursa ukazala je na razvojne potencijale specifičnih sektora turizma - cikloturizma, aktivnog turizma, zdravstvenog turizma, eno-gastro turizma, kulturnog turizma i ostalih specifičnih podsektora čija je ponuda utemeljena na prirodnim i kulturnim resursima. Specifične potrebe u tom kontekstu odnose se na specijalizaciju i usmjerenost na izvrsnost i kvalitetu usluge, čime bi razvojni potencijali bili u potpunosti iskorišteni te kreiran visokokvalitetan turistički proizvod i ispunjena intencija stvaranja cjelogodišnjeg turističkog proizvoda.

Analiza postojećeg stanja pokazala je neiskorištenost razvojnih potencijala poljoprivrednog sektora: (1) nedovoljna povezanost poljoprivrede s turističkim sektorom, (2) prepoznatljivost vinskih ruta je nedovoljna i neiskorištena, (3) rast broja poljoprivrednika koji se primarnom proizvodnjom bave samo za osobne potrebe. Ispunjene navedene potencijale izravno je povezano s rješavanjem ključnih razvojnih potreba zagorskih poljoprivrednika: (1) edukacija u svim segmentima (uvodenje i korištenje novih tehnologija, pristup vanjskim izvorima financiranja, itd.), (2) okrupnjavaće poljoprivrednog zemljišta i jačanje tržišno orientirane proizvodnje te (3) uspostavljanje horizontalne koordinacije kroz proizvođačke organizacije. Završno, u kontekstu povećanja konkurentnosti poljoprivrednog sektora, razvojni potencijal visokokvalitetnih autohtonih proizvoda sa zaštićenom oznakom izvornosti i zemljopisnog podrijetla bit će ispunjen povećanjem količine proizvedenih proizvoda i zadovoljavanjem tržišnog potencijala.

**Znanjem ljudi do kvalitetnog rada,
radom ljudi do vrijednog iskustva,
idejama ljudi do suvremenih inovacija,
inovacijama ljudi do dugoročne održivosti.
Krapinsko-zagorska županija 2027.**

Ovako definirana vizija povezuje elemente ključne za gospodarski razvoj Krapinsko-zagorske županije: obrazovanje, rad, poslovno okruženje, inovacije i održivost u svim segmentima gospodarstva. Svaki segment vizije definiran je kao jedan prioritet javnih politika u nadolazećem razdoblju, a unutar svakog prioriteta javnih politika definirani su posebni ciljevi usmjereni ostvarenju vizije. Upravljanje gospodarskim razvojem postavljeno je kao peti, horizontalni, prioritet i prožima se kroz sve ostale prioritete, a odnosi se na ulogu Županije kao nositelja gospodarskog razvoja.

Poljoprivredni sektor u Krapinsko-zagorskoj županiji posljednjih godina karakteriziraju fluktuacije u broju poljoprivrednika koji se bave poljoprivrednom proizvodnjom za osobne potrebe, odnosno onih koji su tržišno orientirani. Negativna demografska struktura poljoprivrednika poboljšava se, te u posljednjih 5 godina raste broj mladih poljoprivrednika, ali je nepovoljna agrarna struktura u smislu male površine poljoprivrednog zemljišta i fragmentiranosti poljoprivrednih gospodarstava i dalje prepoznata kao ključni faktor koji koči razvoj poljoprivrede. Perspektiva daljnog razvoja poljoprivrede prepoznata je u tradicionalnim sektorima voćarstva i vinogradarstva, te osobito sektoru peradarstva i pčelarstva u kojima Krapinsko-zagorska županija s proizvodima koji nose zaštićenu oznaku izvornosti može ostvariti značajne tržišne potencijale. Povećanje produktivnosti te gospodarske i okolišne održivosti poljoprivrednog sektora prepoznato je u digitalizaciji poljoprivredne proizvodnje. Za ostvarenje primarnog cilja - proizvodnje veće količine visokokvalitetne hrane po konkurentnim cijenama i održivo upravljane prirodnim resursima, potrebno je implementirati digitalna rješenja koja pružaju učinkovitu potporu u povećanju efikasnosti upravljanja gospodarstvima i proizvodnjom

Više o samom Master plan gospodarskog razvoja KZŽ možete pročitati na poveznici <https://www.kzz.hr/gospodarstvo,gospodarstvo/savjet-usvajanje-master-plana-gospodarskog-razvoja-kzz-do-2027>

Nacrt Lokalne razvojne strategije LAG-a Zagorje-Sutla za razdoblje 2023. – 2027.- fokus poljoprivreda i šumarstvo

LAG Zagorje-Sutla nastao je 2015. godine spajanjem LAG-a Zagorje i LAG-a Sutla. Sjedište LAG-a je u Zagorskim selima, a podružnice u Pregradi i u Zaboku. LAG Zagorje-Sutla ukupno obuhvaća 11 jedinica lokalne samouprave (40.000 stanovnika), odnosno tri grada grada: Klanjec, Pregrada i Zabok, i osam općina: Desinić, Hum na Sutli, Kraljevec na Sutli, Krapinske Toplice, Kumrovec, Sveti Križ Začretje, Tuhelj i Zagorska Sela. Do sada je LAG proveo ukupno 10 natječaja, od toga 6 za ulaganje u poljoprivredu, a 4 za ulaganje u infrastrukturu u općinama i gradovima koje obuhvaća. Ukupna sredstva koja su alocirana zajednici iznose 1.672.910€ (12.604.545,06 HRK). Kako bismo povećali učinak poljoprivredne proizvodnje i ruralnog razvoja u novom razdoblju, kroz nove intervencije sredstva će se usmjeriti na projekte koji se prijavljuju u partnerstvu, odnosno minimalno 2 poljoprivredna gospodarstva. Time će se omogućiti više sredstava za poljoprivrednike. Intervencije na koje će poljoprivrednici moći aplicirati su:

1. Modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava i korištenje obnovljivih izvora energije

Intervencija omogućava ulaganja u primarnu poljoprivredu i preradu poljoprivrednih proizvoda te u građenje i/ili opremanje objekata za proizvodnju energije.

- Ciljani korisnici: Partnerstvo dvije ili više fizičkih i pravnih osoba upisanih u Upisnik poljoprivrednika, zadruge, klasteri
  - Prihvatljivi korisnici: Korisnici moraju imati sjedište unutar područja LAG-a prije dana objave LAG natječaja (sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava). Korisnici moraju biti upisani u Upisnik poljoprivrednika/OPG-a. Korisnici moraju dokazati ekonomsku veličinu poljoprivrednog gospodarstva od najmanje 3.000 EUR.
Korisnici moraju biti u rangu mikro, malog ili srednjeg poduzeća na način i pod uvjetima kako je to propisano Prilogom I Uredbe (EU) br. 702/2014
2. Razvoj malih poljoprivrednih gospodarstava:

Intervencija omogućava ulaganja u kupnju višegodišnjeg bilja i sadnog materijala; kupnju, građenje i/ili opremanje zatvorenih/zaštićenih prostora i objekata te ostalih gospodarskih objekata uključujući vanjsku i unutarnju infrastrukturu u sklopu poljoprivrednog gospodarstva u svrhu obavljanja poljoprivredne proizvodnje i/ili prerade proizvoda.

3. Razvoj postojećih nepoljoprivrednih djelatnosti:

Intervencija omogućava ulaganja u razvoj djelatnosti iz sektora:

- u ruralnom području
- tradicijski, umjetnički obrti, izrada suvenira
- usluge u ruralnim područjima; prerada/trženje proizvoda

FRAN TOMAŠIĆ

Gospodarenje šumama privatnih šumovlasnika

Legalna sjeća stabala u vlastitoj šumi:

- podnošenje Zahtjeva za doznaku stabala ili Zahtjeva za izdavanje teretnog lista (popratnice)

Potrebna dokumentacija:

- iskaznica privatnog šumoposjednika
- posjedovni list (katastar) i izvadak iz zemljišnih knjiga (gruntovnica)
- posjedništvo i vlasništvo 1/1 ili ovjerene suglasnosti svih suvlasnika

Upisnik privatnih šumoposjednika

- Uvjeti za upis: posjedovanje šume i šumskog zemljišta u RH
- riješeni imovinsko – pravni odnosi, čistovlasništvo i posjedništvo, 1/1

Mogućnost korištenja potpora iz nacionalnih i Europskih fondova

- legalitet na tržištu i mogućnost pružanja usluga u turizmu

Mogućnost financiranja radova gospodarenja u privatnim šumama

- prirodna/ umjetna obnova šuma, njega šuma, podizanje novih šuma na neobraslom šumskom zemljištu, sanacija i obnovaoštećenih šuma, konverzije šuma...

Kontakti:

www.poljoprivreda.gov.hr

<https://ruralnirazvoj.hr/>

14. LITERATURA

1. 107 dućana direktne prodaje na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu natjecalo se za titulu najlepšeg dućan u Švicarskoj u 2021. Godini, https://www.bauernzeitung.ch/artikel/landleben/welches-ist-der-schoenste-hofladen-der-schweiz-495355?utm_source=sendinblue&utm_campaign=Der_Migros%20auf%20den%20Zahn%20gefht%20/%20Wie%20viel%20Plastik%20steckt%20im%20Boden?%20/%20Familie%20Luder%20hat%20Weltklasse-Pferde&utm_medium=email
2. EU Izvješće Generacijska obnova poljoprivrednih gospodarstava, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0283_HR.pdf <http://www.klanjec.hr/wp-content/uploads/2015/11/GRAD-KLANJEC-STRATEGIJA-RAZVOJA.pdf>
3. http://www.tisup.mps.hr/hr/arhiva/zuhp_bilteni/07.%20bilten%20studeni%2004.pdf
4. http://www.tisup.mps.hr/hr/arhiva/zuhp_bilteni/07.%20bilten%20studeni%2004.pdf
5. <https://danica.hr/drastican-pad-proizvodnje-moramo-uvoziti-ogromne-kolicine-voca-i-povrca/>
6. <https://danica.hr/drastican-pad-proizvodnje-moramo-uvoziti-ogromne-kolicine-voca-i-povrca/>
7. <https://komora.hr>
8. <https://komora.hr/>
9. https://kzz.hr/sadrzaj/dokumenti/plan-razvoja-2021-2027/KZZ_Plan_razvoja_2021_2027.pdf
10. <https://privredni.hr/hrvati-sve-vise-jedu-povrce-i-to-najvise-rajcice , ,>
11. <https://privredni.hr/hrvati-sve-vise-jedu-povrce-i-to-najvise-rajcice>
12. <https://privredni.hr/hrvati-sve-vise-jedu-povrce-i-to-najvise-rajcice , ,>
13. <https://privredni.hr/hrvati-sve-vise-jedu-povrce-i-to-najvise-rajcice>
14. <https://repozitorij.agr.unizg.hr/islandora/object/agr%3A520/datastream/PDF/view>
15. <https://repozitorij.agr.unizg.hr/islandora/object/agr%3A520/datastream/PDF/view>
16. <https://ruralnirazvoj.hr/>
17. <https://ruralnirazvoj.hr/strateski-plan-zajednicke-poljoprivredne-politike-republike-hrvatske-2023-2027/>
18. <https://schoenster-hofladen.ch/>
19. <https://schoenster-hofladen.ch/>
20. <https://smarter.hr/hrvatska-ima-17-proizvodackih-organizacija-ali-sa-tek-700-clanova/1>
21. <https://smarter.hr/hrvatska-ima-17-proizvodackih-organizacija-ali-sa-tek-700-clanova/>
22. <https://www.agrobridges.eu/>
23. <https://www.agrokub.com/vocarstvo/svaki-nijemac-godisnje-pojede-skoro-70-kg-voca-jabuke-najvise-vole/54588/>
24. <https://www.agrokub.com/vocarstvo/svaki-nijemac-godisnje-pojede-skoro-70-kg-voca-jabuke-najvise-vole/54588/>

25. <https://www.agroklub.com/vocarstvo/svjetski-dan-jabuka-gdje-je-hrvatska-proizvodnja-i-potrosnja/90814/>
26. <https://www.aprrr.hr/ek-odobrila-hrvatski-strateski-plan-zpp-a-2023-2027/>
27. https://www.bauernzeitung.ch/artikel/landleben/welches-ist-der-schoenste-hofladen-der-schweiz-495355?utm_source=sendinblue&utm_campaign=Der_Migros%20auf%20den%20Zahn%20gefht%20/%20Wie%20viel%20Plastik%20steckt%20im%20Boden?%20Familie%20Luder%20hat%20Weltklasse-Pferde&utm_medium=email
28. <https://www.broskva.hr/solidarna-ekoloska-trznica>
29. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0283_HR.html#_ftnref11
30. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0283_HR.html#_ftnref11
31. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0283_HR.pdf
32. https://www.facebook.com/hsups/?locale_Za_hr_HR
33. https://www.facebook.com/hsups/?locale=hr_HR
34. https://www.fb03.uni-frankfurt.de/48975490/abschlussbericht_solawi_final.pdf
35. https://www.google.com/search?q=Akcijski+plan+promoviranja+i+ja%C4%8Danj+a+kratkih+lanaca+u+opskrbi+hranom+ustanova+iz+javnog+sektora+za+razdoblje+2019.+i+2020.+godine&rlz=1C1KNTJ_hrHR976HR976&oq=Akcijski+plan+promo+viranja+i+ja%C4%8Danja+kratkih+lanaca+u+opskrbi+hranom+ustanova+iz+javno+g+sektora+za+razdoblje+2019.+i+2020.+godine&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOdIBCEwODhqMGo3qAIAsAIA&sourceid=chrome&ie=UTF-8
36. <https://www.hsups.hr/>
37. <https://www.hsups.hr/>
38. <https://www.istra24.hr/politika-i-drustvo/strategija-razvoja-poljoprivrede-istre-kostat-ce-53-tisuce-eura-istra-zeli-imati-poljoprivredne-proizvode-s-europskim-oznakama-kvalitete>
39. <https://www.klanjec.hr/wp-content/uploads/2021/01/Strategija-razvoja-turizma-brosura.pdf>
40. <https://www.kzz.hr/gospodarstvo,gospodarstvo/savjet-usvajanje-master-plana-gospodarskog-razvoja-kzz-do-2027>
41. <https://www.kzz.hr/gospodarstvo,gospodarstvo/savjet-usvajanje-master-plana-gospodarskog-razvoja-kzz-do-2027>
42. <https://www.lko.at/verband-b%C3%A4uerlicher-direktvermarkter-%C3%B6sterreich-gutes-vom-bauernhof-gegr%C3%BCndet+2400+3840863>
43. <https://www.lko.at/verband-b%C3%A4uerlicher-direktvermarkter-%C3%B6sterreich-gutes-vom-bauernhof-gegr%C3%BCndet+2400+3840863>
44. <https://www.novilist.hr/novosti/gospodarstvo/hrvati-godisnje-poju-40-kilograma-krumpira-i-sve-to-zaliju-sa-18-litara-piva/2>
45. <https://www.novilist.hr/novosti/gospodarstvo/hrvati-godisnje-poju-40-kilograma-krumpira-i-sve-to-zaliju-sa-18-litara-piva/>
46. <https://www.novilist.hr/novosti/gospodarstvo/hrvati-godisnje-poju-40-kilograma-krumpira-i-sve-to-zaliju-sa-18-litara-piva/>
47. <https://www.sibensko-kninska-zupanija.hr/stranica/studija-kratki-lanci-opskrbe-hranom-kao-temelj-odrzivog-razvoja-sibensko-kninske-zupanije/460>

48. <https://www.solidarische-landwirtschaft.org/das-netzwerk/solawi-weltweit/internationaler-austausch/>
49. <https://www.solidarische-landwirtschaft.org/das-netzwerk/solawi-weltweit/internationaler-austausch/>
50. <https://www.tportal.hr/komentatori/clanak/komentar-maruske-vizek-poskuljenje-euro-foto-20230109>
51. <https://www.tportal.hr/komentatori/clanak/komentar-maruske-vizek-poskuljenje-euro-foto-20230109>
52. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/jesensko-voce-krcato-je-pesticidima-objavljeni-podaci-otkrivaju-iz-kojih-zemalja-dolaze-najkontaminiranije-kruske-jabuke-slivice-grozde-foto-20220928>
53. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/jesensko-voce-krcato-je-pesticidima-objavljeni-podaci-otkrivaju-iz-kojih-zemalja-dolaze-najkontaminiranije-kruske-jabuke-slivice-grozde-foto-20220928>
54. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/proizvedemo-6-5-kg-jabuka-po-stanovniku-a-pojedemo-13-20101108>
55. <https://www.vecernji.hr/barkod/klorpirifos-zasad-potvrden-kod-jednog-proizvodaca-mandarina-na-domacem-trzistu-nema-nijedne-sporne-posiljke-1722298>
56. <https://www.vecernji.hr/vijesti/sire-se-uznemiravajuce-poruke-o-trovanju-sokom-i-mineralnom-cekaju-se-sluzbene-informacije-1722201>
57. https://www.google.com/search?q=Akcijski+plan+promoviranja+i+ja%C4%8Dana+kratkih+lanaca+u+opskrbi+hranom+ustanova+iz+javnog+sektora+za+razdoblje+2019.+i+2020.+godine&rlz=1C1KNTJ_hrHR976HR976&oq=Akcijski+plan+promoviranja+i+ja%C4%8Dana+kratkih+lanaca+u+opskrbi+hranom+ustanova+iz+javnog+sektora+za+razdoblje+2019.+i+2020.+godine&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOdIBCEwODhqMGo3qAIAsAIA&sourceid=chrome&ie=UTF-8
58. Master plan razvoja gospodarstva KZŽ do 2027.,
<https://www.kzz.hr/gospodarstvo,gospodarstvo/savjet-usvajanje-master-plana-gospodarskog-razvoja-kzz-do-2027>
59. Next Business Hrvatska – Slovenija, Magazin Jutarnjeg lista I Dela, studeni. 2023.
60. Pan razvoja Krapinsko -zagorske županije 2021-2027,
https://kzz.hr/sadrzaj/dokumenti/plan-razvoja-2021-2027/KZZ_Plan_razvoja_2021_2027.pdf
61. Primjer rezultata jednog EU projekta na temu kratkih lanaca opskrbe, 2023, the agroBRIDGES Short Food Supply Chains (SFSCs), <https://www.agrobridges.eu/>
62. Program održivog razvoja poljoprivrede, šumarstva i ruralnog prostora Grada Zagreba 2016. - 2020.
63. Skup u Zagrebu, dnevnik nova tv 24. 10 2023.,
<https://gospodarski.hr/rubrike/ostalo/prilog-broja-utjecaj-klimatskih-promjena-na-poljoprivrednu/>
64. Solidarische Landwirtschaft – eine soziale Innovation ?, Eine empirische Studie aus soziologischer Perspektive Prof Birgit Blaettel-Mink, Dr. Raphael Menez Universtaet Frankfurt am Main, 2013. https://www.fb03.uni-frankfurt.de/48975490/abschlussbericht_solawi_final.pdf

65. Solwai Rundbrief 10/23,
<https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/FMfcgzGwHVKrNNWICwkWqSvrLLNqzHJH>
66. Solwai Rundbrief 10/23,
<https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/FMfcgzGwHVKrNNWICwkWqSvrLLNqzHJH>
67. Strategija razvoja grada Klanjca 2014. – 2020. Godina
68. Strategija razvoja poljoprivrede na području grada Zlatara i procjena utjecaja na okoliš za strategiju razvoja poljoprivrede
69. Strategija razvoja poljoprivrede Općine Sali za razdoblje 2020. – 2024.-
<https://www.opcina-sali.hr/wp-content/uploads/2022/06/strategija-razvoja-poljoprede-opcine-sali-za-javno-savjetovanje.pdf>
70. **Strateški plan Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023. – 2027.**Strategija „Od polja do stola“ za pravedan, zdrav i ekološki prihvatljiv prehrambeni sustav”
<https://www.apprrr.hr/ek-odobrila-hrvatski-strateski-plan-zpp-a-2023-2027/>
71. Studija „Kratki lanci opskrbe hranom kao temelj održivog razvoja Šibensko-kninske županije“ koju su, u rujnu 2022. god., napisali doc.dr.sc. Marin Čagalj i mr. sc. Jakša Rošin sa Instituta za jadranske kulture i melioraciju krša iz Splita,
<https://www.sibensko-kninska-zupanija.hr/stranica/studija-kratki-lanci-opskrbe-hranom-kao-temelj-odrzivog-razvoja-sibensko-kninske-zupanije/460>,
72. Sveučilište u zagrebu, Agronomski fakultet, Raspoloživost poljoprivredne infrastrukture u Krapinsko-zagorskoj županiji, diplomski rad, Jasmina Vagan, Zagreb, srpanj 2017.
<https://repozitorij.agr.unizg.hr/islandora/object/agr%3A520/datastream/PDF/view>
73. Uloga grupa solidarne razmjene u razvoju ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj, Ivan Sarjanović, 1. osnovna škola, Horvati, Zagreb, 2013.,
<https://hrcak.srce.hr/file/190740>
74. Uloga grupa solidarne razmjene u razvoju ekološke poljoprivrede u hrvatskoj the role of community supported agriculture in the development of organic agriculture in croatia ivan sarjanović 1 Osnovna škola Horvati, Zagreb, Hrvatska / Horvati Elementary School, Zagreb, Croatia UDK 631.95:664(497.5)=111=163, 2013., <https://hrcak.srce.hr/file/190740>
75. www.poljoprivreda.gov.hr
76. www.solawi.ch

Zadnja vanjska stranica

Izvor: Milan Husnjak